

Måndagen den
14 maj 1973

Ang. indragning av
koncessioner för
elektriska distri-
butionsföreningar

Måndagen den 14 maj

Kl. 11.00

§ 1 Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

§ 2 Ang. indragning av koncessioner för elektriska distributionsföreningar

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Mattsons i Lane-Herrestad (c) i kammarens protokoll för den 27 april intagna fråga, nr 197, och anförde:

Herr talman! Herr Mattsson i Lane-Herrestad har frågat mig om jag anser att indragning av koncessioner är rätta metoden för att få till stånd överlåtelse eller sammanslagningar av elektriska distributionsföreningar.

Med sin fråga torde frågeställaren syfta på det förhållandet att kommerskollegium vid koncessionsgivningen förlänger linjekoncessionerna för vissa mindre distributionsföretag under endast kortare tidsperioder.

Med giltighet fr. o. m. år 1958 beslöts vissa ändringar i lagen, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar. Syftet med ändringarna var främst att underlätta rationaliseringen beträffande distributionen av elkraft på landsbygden och att åstadkomma bärkraftiga distributionsföretag. Några bestämmelser om tvångsåtgärder eller inlösenförfarande för att förverkliga rationaliseringsåtgärderna finns inte i lagen. Efter frivilliga överenskommelser har emellertid många små distributionsföretag sammanförts eller gått upp i regionala företag med abonnentunderlag som medger rationell drift. Inom ramen för lagstiftningen verkar kommerskollegium på olika sätt för att åstadkomma frivilligt samgående mellan distributionsföretag. Härvid förlänger kollegiet i vissa fall linjekoncessionerna för mindre eldistributörer under endast kortare tidsperioder. På så sätt markerar kollegiet att ett distributionsföretag bör ta upp förhandlingar för att gå upp i en större distributionsenhet. Såvitt jag har mig bekant har det emellertid inte i något fall hänt att distributionsföretag vägrats fortsatt koncession.

I vissa fall har olika företagsformer och skilda ägarintressen medfört att samgående i nybildade företag varit förenat med problem som trots långvariga förhandlingar mellan parterna inte kunnat lösas. Elutredningen har därför fått i uppdrag att söka klarlägga vilka svårigheter som normalt möter vid sådant samgående och överväga vilka åtgärder som krävs för att undanröja dessa.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret, herr industriminister.

Vid olika tillfällen har jag under de senaste åren fått vara med om att konstatera hurusom elektriska distributionsföreningar har fått anmaning

Måndagen den
14 maj 1973

*Ang. indragning av
koncessioner för
elektriska distri-
butionsföreningar*

att antingen överlåta verksamheten eller att gå samman med någon annan förening. Det har sagts att det borde ske därför att man då skulle uppnå lämpliga distributionsenheter. De här anmaningarna har föreningarna fått när de begärt fortsatt koncession, och då har de, som herr industriministern säger, fått tillstånd att ytterligare en kort tid sköta om eldistributionen. Föreningarna har fattat det så att kommerskollegium utnyttjat tillståndsgivningen som ett påtryckningsmedel.

Enligt min mening skall eldistributionens omstrukturering ske genom frivilliga överenskommelser, och vi är helt överens om att det är sakskäl som skall föranleda sammanslagningar. Kommerskollegium får inte bara föreskriva att en förening erhåller en kort tid på sig för att ordna med en sammanslagning.

Helt naturligt skall näringslivets och andra elkonsumenternas intressen beaktas, och det gäller också att handskas på bästa sätt med samhällets resurser. Det kan inte råda delade meningar om den saken, men det skall finnas sakskäl för att göra sammanslagningar eller överlåtelser. Om man kan få billigare räkraft, om man kan få till stånd en utjämning mellan glesbygd och tätort, om man kan få bättre jourtjänst, om man kan få billigare strömlieferanser till abonnenterna, då är det sakskäl. Men i ett fall som jag känner till meddelades det bara att föreningen inom ungefär tre månader skulle vara klar med överlåtelsen. I brevet, som skrevs den 20 mars, sade kommerskollegium att det var nödvändigt att överlåtelsefrågan bringades till snar lösning och att man för att bereda föreningen rådrum för överlåtelsen medgav tillfällig förlängning till den 30 juni 1973. Det går ju inte att klara en sammanläggning på tre månader. Två år kan man behöva för att klara alla överläggningar och värderingar som skall göras. Det måste finnas en rimlig chans att klara sådana saker; man kan inte tänka sig tremånaderstillstånd. Det är det som gör att jag anser att man inte skött tillståndsgivningen på bästa sätt, när man använt koncessions-tillstånden som påtryckningsmedel.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag kan förstå de problem som uppstår i sammanhanget. Jag vill bara erinra om att denna lag tillkom 1957, således för 16 år sedan. Målsättningen var att man skulle försöka åstadkomma mera lämpliga och större distributionsföretag. Vederbörande har alltså haft ganska god tid på sig att tänka över sin situation. Med mitt svar har jag emellertid velat klarlägga att förhindrande eller indragning av koncessioner kan inte kommerskollegium ge sig in på.

Tiden har gått, och man kan nog räkna med att den målsättning som man ställde upp 1957 redan är föråldrad. Vi får väl se vilka förslag den nya eldistributionsutredningen leder fram till när den blir färdig.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Industriministern och jag är tydligen i långa stycken helt överens. Men när man talar om lämpliga distributionsenheter och nämner den och den storleken — från början var det 2 000 abonnenter, sedan ökade antalet till 5 000, och nu talar man om 20 000 och 50 000 abonnenter — då är det rätt naturligt att man anser att det behövs en

Måndagen den
14 maj 1973

Ang. säkerhetsåtgärder vid planerade oljeborringar i Östersjön

utredning.

Det är mycket annat som spelar in än just den lämpliga storleken på abonnentantalet. I en liten förening, som har ett par tre tusen abonnenter, bor linjearbetarna i bygden och känner till föreningens område. Det är av stort värde för abonnenterna. Dessa linjearbetare vet t. ex. vilka träd man kan befara skall falla ned, om det blir oväder med tung snö eller storm. Jag kan erinra om stormen på Västkusten 1969, där en distributionsförening som jag väl känner till på kort tid klarade upp problemen. Sedan lånades dessa linjearbetare ut till andra företag.

Sådana saker bör också vägas in i sammanhanget, innan man går ut och säger att distributionsföreningarna får ytterligare några månaders koncession. På fråga vad som sedan händer har jag fått svaret att om man efter denna tidsfrist fortsätter att leverera är det olagligt. Jag har fått det svaret och anser att så kan det inte få tillgå.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Ang. säkerhetsåtgärder vid planerade oljeborringar i Östersjön

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Hjørths (s) i kammarens protokoll för den 3 maj intagna fråga, nr 201, och anförde:

Herr talman! Herr Hjørth har frågat mig vilka säkerhetsåtgärder som kommer att vidtagas för att eliminera miljöriskerna vid de planerade oljeborringarna i Östersjön.

Oljeprospektering AB (OPAB) fick i juni 1969 tillstånd att söka efter olja och gas på vissa delar av den svenska kontinentalsockeln. I tillståndet har föreskrivits att fast eller flytande anläggning för borring i havsbotten inte får inrättas på kontinentalsockeln utan att Kungl. Maj:t efter framställning från bolaget lämnat särskilt medgivande därtill.

OPAB har nu ingett en ansökan om medgivande att borra på vissa platser utanför Skåne och Gotland. Ärendet bereds för närvarande.

En bland flera förutsättningar för att medgivande till borringar efter olja till havs skall komma i fråga är att de utförs på ett från oljeskadesynpunkt betryggande sätt.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga.

Det framgår av propositionen 112 i år angående vissa åtgärder på olje- och naturgasområdet att oljeborringar beräknas komma i gång utanför Skåne och i Östersjön detta år. Av industriministerns svar framgår också att ansökan har lämnats in och är under beredning. Men varken i den proposition som jag nämnde eller i propositionen 51 år 1968, där bildandet av ett bolag för naturgas- och oljeprospektering föreslogs, berörs dock de miljörisker som måste vara förknippade med oljeborring på havsbotten.

Diskussionerna kring säkerhetsriskerna med oljetankers i våra farvat-

Måndagen den
14 maj 1973

Ang. säkerhetsåtgärder vid planerade oljeborringar i Östersjön

ten har ju varit synnerligen livliga under senare år. Däremot tycks man inte tillräckligt ha uppmärksammat riskerna i samband med oljeborring. Det torde dock vara klart att om en katastrof skulle inträffa vid en borrhållsplan där man funnit olja kan följderna för både djurliv och växtvärld i Östersjön bli av väldigt stor omfattning. Även om riskerna för en katastrof inte är så stora måste man ändå ha föreskrifter och i varje fall största möjliga garantier för att en skada inte skall inträffa. Man måste också ha en snabb och effektiv katastrofberedskap om det värsta trots allt skulle hända.

Rent allmänt får man väl säga att i samband med oljeborring riskerna för okontrollerade utsläpp är rätt betydande. Det uppborrade materialet innehåller ofta en hel mängd olja. Olja kan även strömma ut direkt från borrhålet. Även om utsläppen blir av ringa omfattning kan det dock, om flera borringar pågår samtidigt, bli fråga om rätt omfattande skadegörelse. Jag tycker därför att det är viktigt att man genom föreskrifter och genom uppföljning ser till att oljeslammet inte dumpas i havet.

Nu säger industriministern också att bland förutsättningarna "för att medgivande till borringar efter olja till havs skall komma i fråga är att de utförs på ett ur oljeskadesynpunkt betryggande sätt". Det är nog bra, men jag vill ändå fråga industriministern om det betyder att en arbetsplan måste upprättas, presenteras och godkännas innan borringen får sättas i gång.

Östersjön är ju speciellt känslig i detta avseende genom sin långsamma vattenomsättning. En oljeemulsion blir enligt uttalanden från experthåll giftigare ju lägre salthalten i vattnet är. Det betydande fisket i Östersjön liksom de fina badstränderna runt Skånes kust och på Öland och Gotland utgör också anledningar till den allra största försiktighet och till god beredskap vid oljeborring i Östersjön.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag delar herr Hjorths uppfattning. Man får inte på något sätt nonchalera de risker som kan föreligga. Nu räknar man ju med att riskerna är lika stora vid borring till lands som de är till havs. Man har väsentligt större erfarenheter då det gäller landborring.

Vid borring låter man en borrhållsplan cirkulera i borrhålet – om vi nu skall tala något litet om tekniken. Borrhållsplanens specifika vikt kan varieras. Den tjänar bl. a. syftet att genom sin tyngd hålla tillbaka eventuell olja eller gas. Det kan emellertid inträffa att man oförutsett träffar på kolväte vars tryck är så högt att borrhållsplanen inte kan hålla emot. Då kan gas och olja tränga upp. För att förhindra sådana olyckor monterar man över borrhålet snabbstängande ventiler. Man använder sig av en rad tillslutningsanordningar som fungerar oberoende av varandra.

Detta är i korthet de säkerhetsåtgärder som kan vidtas. Det är självklart att man innan tillstånd lämnas ger föreskrifter i den riktning som innebär att allt vad som är tekniskt möjligt att göra för att klara eventuella olyckor också skall göras. De ingår således i en säkerhetsplan som måste tillämpas.

Måndagen den
14 maj 1973*Ang. vissa verkningar
av ett nedläggande
av Bromma flygfält*

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Jag tackar industriministern för dessa kompletterande upplysningar om tekniska åtgärder. Vi får väl hoppas att åtgärderna är tillfredsställande. Men om trots allt en olycka ändå skulle inträffa, ligger då skadeståndsansvaret på oljefirman som utför borrningarna?

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag vill bara tillägga att från de provborrningar som har skett i Nordsjön har inte rapporterats något fall av oljeläckage.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. vissa verkningar av ett nedläggande av Bromma flygfält

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Wiklunds i Stockholm (fp) den 24 april framställda interpellation, nr 82, och anförde:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm har frågat mig om Stockholms innevånare vid Bromma flygfälts nedläggande alltjämt kommer att kunna utnyttja de delar av Ladugårdsgärde som nu som ersättning för upplåtelsen år 1946 till kronan av Bromma flygfält används av dessa som allmänt strövområde. Om så inte avses bli fallet frågar herr Wiklund vartill dessa strövområden skall användas.

Genom avtal den 30 december 1946 mellan Kungl. Maj:t och kronan å ena samt dåvarande Stockholms stad å andra sidan har staden eller numera kommunen till kronan med nyttjanderätt för en tid av 50 år från den 1 januari 1947 upplåtit visst område i Stockholm att användas som flygplats till allmänt bruk, dvs. Bromma flygplats. Som ersättning för nämnda upplåtelse har kronan till kommunen upplåtit visst markområde å Ladugårdsgärde i Stockholm.

Av 1 § i 1946 års avtal framgår att man vid avtalets ingående förutsatt att flygplatsen kunde komma att läggas ned före den avtalsenliga tidens utgång. Upplåtelsen av Ladugårdsgärde gäller enligt 7 § i nämnda avtal under samma tid som kronans nyttjanderätt till Bromma flygplats äger bestånd.

Den fortsatta användningen av ifrågavarande områden är en fråga som vid lämplig tidpunkt - när frågan om Bromma flygplats slutligt reglerats - får tas upp till behandling.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag ber först att få tacka statsrådet Norling för svaret på min interpellation. Snabbheten att besvara interpellationen är värd all möjlig uppskattning. Tyvärr kan jag inte säga detsamma om innehållet i svaret, eftersom detta väsentligen består av en redogörelse för det upprättade avtalet mellan staten och Stockholms kommun, en redogörelse som redan finns i interpellationen.

Jag kan dock i viss mån förstå att kommunikationsministern inte har mycket att svara på min första fråga i interpellationen, nämligen om stockholmarna vid ett eventuellt nedläggande av Bromma flygfält och

Måndagen den
14 maj 1973

*Ang. vissa verkningar
av ett nedläggande
av Bromma flygfält*

upphörande av statens nyttjande av detta fält, alltså kommer att få ströva på det enligt avtalet kompensationsupplåtna Ladugårdsgärde. Om det nu inte finns mera bakom slutmeningen i interpellationssvaret än vad man kan inhämta när man läser denna mening rakt fram.

Men, herr kommunikationsminister, förstå då också mig och de medborgare som är hemmahörande i de båda berörda delarna av huvudstaden, om man nu alltså får kalla Stockholm för huvudstad. Saken är ju den att frågan om nedläggning av Bromma flygfält lett till ganska snåriga spekulationer, utläggningar och mytbildningar om motiven för en sådan eventuell nedläggning. Man har gjort gällande att Stockholms kommun skulle spekulera i en liknande disposition av flygfältets mark för en kompakt höghusbebyggelse. Denna påstådda spekulation skulle spela stor roll i de kommunala instansernas agerande i Brommafrågan. Utläggningar av detta innehåll har förts vidare av pressen och återopades också av en icke-stockholmsk ledamot av denna kammare, då vi här i riksdagen nyligen debatterade Brommafältets vara eller icke vara.

I pressen återgivna skisser av en höghusstad på Bromma flygfält betecknas dock av den av Stockholms kommun utgivna informationstidskriften som så äldersstigna att de är helt utan intresse och därför definitivt kan lämnas åsido. Men stadsbyggnadskontoret i Stockholm har häromdagen förklarat, att kontoret redan nästa år vill påbörja planering av någon typ av byggverksamhet på Brommafältet. Jag får mycket ofta förfrågningar från olika medborgare om den här saken. Men nu börjar man också att fråga – och det är bakgrunden till min interpellation – om statens avsikter och inställning till den framtida användningen av den i detta sammanhang aktuella delen av Ladugårdsgärde. Det är ju så att de vanliga medborgarnas intresse för den yttre boendemiljön markant har ökat. Man vill veta i stället för att bara fråga. Och man vill ha snabba och raka besked. Det enda vi politiker då kan och bör göra är väl att försöka ge svar. Det är det enda sättet att söka minska mytbildningarna.

Man har enligt vad jag sökt inhämta tydligen och förklarligt nog inga planer alls på kommunalt håll om hur ett friställt Brommaflygfält skall användas, åtminstone inte tills vidare.

Men avtalskopplingen mellan staten och kommunen i Brommafrågan har nu, som sagt, utlöst en del spekulationer om bebyggelse även av Ladugårdsgärde, om och när det här åsyftade avtalet eventuellt skulle upphöra. Jag vet väl att en lösning av denna fråga inte är inom omedelbart räckhåll. Men rakt igenom frågans växande komplikation – jag bedömer den så – sysslar man alltså på sina håll med självfallet *lösa* men dock spekulationer om hur det skall bli med användningen av här berörda område av Ladugårdsgärde.

Hur skall man tolka slutmeningen i herr statsrådets svar? Jag inser svårigheten att för närvarande ge ett klart besked, men folk vill alltså veta. Finns det planer eller pågår planering på statligt håll? Sysslar möjligen den Olhedeska utredningen även med denna fråga? Pågår alltså planeringsaktiviteter eller finns det eventuellt produkter av sådana aktiviteter, och är det möjligen sådana produkter som får tas upp till behandling vid lämplig tidpunkt för avgörande av den fortsatta användningen av ifrågakvarande områden?

Mandagen den
14 maj 1973*Om fastläggande av
ett hela landet om-
fattande fjärtra-
fiknät*

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm kan inte dra några utifrån sina utgångspunkter negativa slutsatser av vad jag anfört i mitt svar. Mitt svar innebär kort och gott att vi har ett avtalsförhållande till Stockholms kommun som kommer att upphöra när Bromma flygplats läggs ner, och i det sammanhanget gäller det att reglera *alla* de frågor som har samband med avtalet.

Herr Wiklund säger att människorna vill ha snabba och raka besked. Jag försäkrar att jag gärna ger snabba och raka besked i lägen där jag kan stå för dessa besked. Men det här, herr Wiklund, är en principfråga, och det vore fel av mig att nu i dag försöka mig på att rycka ut vissa delfrågor och lämna synpunkter på, för att inte säga besked om hur dessa skall regleras.

Min uppfattning är – och jag hoppas att herr Wiklund delar den – att samtliga frågor måste tas upp i ett gemensamt sammanhang, vilket alltså blir aktuellt i sinom tid.

Det är en något mera utförlig motivering till den sista meningen i mitt svar.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag respekterar i allra högsta grad herr statsrådets sätt att resonera: att man bör ta alla frågor på en gång och bedöma dem tillsammans. Men här försiggår, som sagt var, en mytbildning. Man talar om att det skulle kunna finnas eventuell planering för en bebyggelse av Ladugårdsgärde.

Det intryck jag nu har av det herr statsrådet senast yttrade är att det inte finns sådana planer, i varje fall inte några mera avancerade. Där står frågan dock kvar, om det finns en planering av bebyggelse på Ladugårdsgärde.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om fastläggande av ett hela landet omfattande fjärtrafiknät

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Turessons (m) den 4 april framställda interpellation, nr 71, och anförde:

Herr talman! Herr Turesson har frågat mig om jag vill medverka till att huvuddragen av ett hela landet omfattande fjärtrafiknät fastläggs i så god tid att det kan ligga till grund för länens trafikförsörjningsplanering.

Inom landets länsstyrelser pågår för närvarande arbete med att upprätta regionala trafikplaner. Förslag till sådana planer skall föreligga senast den 1 oktober 1974. I fråga om persontrafiken övervägs i sammanhanget bl. a. regionala stomlinjenät, vilka – med beaktande av kravet på en tillfredsställande transportförsörjning och med utnyttjande av olika trafikmedel – knyter samman en regions olika delar. Uppmärksamhet ägnas därvid också frågan om regionens anknytning till det interregionala trafiknätet och om de anspråk som ställs på detta nät.

Måndagen den
14 maj 1973

*Om fastläggande av
ett hela landet om-
fattande fjärrtra-
fiknät*

För att underlätta länsstyrelsernas arbete i bl. a. sistnämnda hänseende har genom trafikplaneringsutredningen ett översiktligt faktamaterial sammanställts avseende landets transportstruktur i stort med uppgifter om trafikaneläggningar, trafikarbete och övergripande transportströmmar.

Sedan regionala trafikförsörjningsplaner upprättats, kommer dessa att utvärderas. Därvid kan också en mera övergripande bedömning ske i vad mån behov i vissa fall kan föreligga av en anpassning av det interregionala trafiknätet med hänsyn till såväl trafikunderlaget som angelägenheten av trafikavpassade samt rationella och ekonomiska lösningar.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på den här interpellationen.

Låt mig säga att det väl inte kan råda några delade meningar om det värdefulla i att kommunikationsministern förra året tog initiativ till en regional trafikförsörjningsplanering. Jag tycker att det är ett bra initiativ, och det vill jag gärna inledningsvis säga.

Men svaret bekräftar vad jag befarade, nämligen att man vid den regionala trafikplanering som nu pågår i länsstyrelserna har börjat så att säga från fel håll. Vi har ju olika typer av kollektiv persontrafik, och vi kan säga att den ligger på tre olika nivåer: fjärrtrafik, regional trafik inom länen och lokal trafik. Dessa olika typer ställer olika krav på turtäthet, på snabbhet, på antal stoppställen osv. De är av helt olika karaktär. Men dessa tre systems linjer bildar maskorna i den kollektiva trafikens nätverk, som ju skall täcka hela landet med mer eller mindre stora maskor. Därvid är det så att regionaltrafikens linjer förtätar fjärrtrafikens maskor, och fjärrtrafikens maskor förtätas i sin tur av lokaltrafikens linjenät.

Just detta att trafiken är av olika karaktär och olika typ gör att man enligt min mening bör välja en arbetsmetod som innebär att man bygger upp trafiken utifrån den större enheten och förtätar den, bygger den inåt. Om man inte gör det, löper man risk att få ett resultat som inte tillgodoser rimliga krav på systematik, rationalitet och ekonomi. Men metoden att bygga upp trafiken på det sättet – systematiskt utifrån och inåt – är enligt min mening också nödvändig från den synpunkten att hur väl planerade regionala kommunikationsnät vi än gör, så kan de bli ganska meningslösa om möjligheterna att få anknytning till fjärrtrafiknätet är dåliga eller faller bort. Innan de regionala trafikplanerna upprättas bör man därför, såvitt jag kan se, lägga fast det fjärrtrafiknät som man bedömer kan komma att upprätthållas under överskådlig tid. Då har man liksom den stomme inom vilken all annan trafik skall inordnas.

På grund av sträckningen av våra järnvägslinjer räcker det inte att enbart använda tåg för fjärrtrafik. I vissa delar av landet, där järnvägsförbindelserna är glesa, måste man komplettera med landsvägsbussar. På kammarens bildskärm visar jag nu en karta som föreställer ett inom statens järnvägar upprättat förslag till samordnat fjärrtrafiknät. Maskorna i detta nät bildas dels av de större järnvägslinjerna, dels av långfärdsbusslinjer. Först om ett sådant samordnat fjärrtrafiknät läggs fast för att bilda

Måndagen den
14 maj 1973*Om fastläggande av
ett hela landet om-
fattande fjärrtra-
fiknät*

grundval för den regionala trafikplaneringen så blir denna rationell, realistisk och ekonomiskt försvarbar. Jag tror därför att det vore klokt och förutseende om kommunikationsministern så snart som möjligt ville ta ställning till ett fjärrtrafiknät av den beskaffenheten att kommunikationsministern och statsmakterna anser att SJ i framtiden skall svara för det.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Bakom herr Turessons interpellation ligger såvitt jag förstår ett antagande om att viss trafik -- i herr Turessons fall den interregionala -- är överordnad annan trafik och att övrig trafikplanering måste uppskjutas till dess att ett interregionalt trafiknät är färdigt. Där har jag en principiellt annorlunda inställning. För regeringen är det naturligare att starta så att säga i botten, dvs. med lösandet i första hand av lokala och regionala trafikproblem och i anslutning till det också få en uppfattning om de anspråk som regionerna ställer på det interregionala nätets sträckning och kapacitet.

Vi har alltså i den pågående trafikplaneringen sett det som väsentligt att de som i första hand berörs av trafiken -- de enskilda trafikanterna och näringsidkarna -- genom kommuner och länsstyrelser skall få möjlighet att dels självfallet påverka den egna lokala och regionala trafiken, dels komma med synpunkter på hur den interregionala trafiken skall utformas. Vi har bedömt det som riktigare än att genom låt mig säga ett dekret först tala om hur den interregionala trafiken skall se ut och sedan låta den trafiken styra all annan trafikplanering på lokal och regional nivå.

Det är väl viktigt att konstatera att det föreligger ett mycket nära samband mellan den lokala, den regionala och den interregionala trafiken. I anvisningarna för den trafikplanering som pågår är det sambandet också mycket utförligt behandlat. Detta innebär ju inte att all trafikplanering på alla nivåer måste göras i ett sammanhang och en gång för alla.

Jag har funnit det mest ändamålsenligt och framför allt mest tidsbesparande att ge länsstyrelserna i uppdrag att med utgångspunkt i dagens interregionala nät, som i allmänhet fungerar mycket bra, i första hand planera för den regionala trafiken, som i dag fungerar mycket sämre. Och som jag tidigare sagt kommer senare den regionala trafikplaneringens resultat att påverka det interregionala nätet.

Skulle vi vända på det -- som herr Turesson förordar i sin interpellation -- skulle vi riskera att tidsförskjuta den regionala trafikplaneringen -- jag säger detta som ett skäl utöver det jag nu talat om -- och upprättandet av en tillfredsställande regional kollektivtrafik med minst två år. Det är således ett skäl bredvid det rent principiella. Och jag vill gärna ha sagt att en sådan tidsförlust vill jag inte medverka till.

För mig är det alltså, herr Turesson, sammantaget inte fråga om det ena eller det andra -- det är fråga om att från tid till annan få till stånd en samverkan. Det är utifrån dessa utgångspunkter jag menar att vi skall bedriva trafikplaneringen på det sätt som vi nu gör.

Måndagen den
14 maj 1973

*Om fastläggande av
ett hela landet om-
fattande fjärrtra-
fiknät*

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Om jag skall tolka vad kommunikationsministern senast yttrade, så var det kommunikationsministern sade i början av anförandet litet motstridande mot det han sade i slutet.

I början av anförandet sade kommunikationsministern att han inte ville betrakta den interregionala trafiken, fjärrtrafiken, som överordnad den regionala, och därvidlag skiljer sig våra uppfattningar. Jag vill bara göra en jämförelse med vägnätet. Hur skulle det vara om vi skulle planera ett vägnät och började med byvägarna, länsvägarna och riksvägarna och så småningom kom fram till Europavägarna? Det skulle inte bli något vidare bra system. Det blir inte heller något bra system om man planerar kommunikationerna på liknande sätt.

Men jag skall inte hänga upp mig på det där första som statsrådet sade, att han inte ville se den interregionala trafiken som överordnad, eftersom statsrådet i slutet av anförandet sade ungefär tvärtom, nämligen att man vid den länsvisa planeringen av den regionala trafikförsörjningen som utgångspunkt måste ha dagens interregionala nät. Ja, det är precis vad jag menar. Det är bara det att man inte skulle vilja ha endast dagens interregionala nät som utgångspunkt utan också ett besked från statsmakterna om hur länge dagens interregionala, allmänna kommunikationsnät kommer att bestå. Vilka inskränkningar riskerar vi kommer att göras i det nätet? Sådana inskränkningar kan nämligen rycka sönder den regionala trafikplaneringen. Det är dit jag vill komma.

Efter det där sista som kommunikationsministern sade tror jag att vi egentligen är ganska överens. Men det skulle naturligtvis vara bra om detta blev fastslaget i litet mera preciserade ordalag än bara att det är dagens nät man skall gå ut ifrån. Det kanske inte är morgondagens – och då står man där i de delar av landet där den regionala trafikförsörjningen har passerat dagens interregionala nät.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Vad herr Turesson sade senast tyder på att det som kom fram i interpellationen kanske inte var tänkt som någon mera våldsam förändring av det interregionala trafiknätet, jämfört med det nuvarande. Jag sade i min replik att det fjärrtrafiknät vi har i dag betraktar vi som så pass riktig för dagens situation och för den trafikplanering som vi nu bedriver på länsnivå, att vi kan arbeta med det som ett instrument i den pågående regionala trafikplaneringen.

Herr Turesson anser att detta är ett försök av mig att sitta på två stolar samtidigt. Det är det inte alls. Om vi i dag har ett interregionalt nät som duger för trafikplaneringen på länsplanet, varför skall vi då ändra på det nu, när vi samtidigt säger att om det uppstår behov av ändringar i det interregionala transportnätet efter den regionala trafikplaneringen på länsplanet så skall vi naturligtvis göra de större eller mindre justeringar som kan vara nödvändiga. Såvitt jag förstår finns det där inte alls någon motsägelse.

Herr Turesson förfäktar snarast den uppfattningen att det interregionala trafiknätet – som jag har sagt fungerar ganska bra i dag – bör kunna

ligga till grund för den trafikplanering vi håller på med, och därmed har vi väl inte mycket mer att orda om.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 86

Måndagen den
14 maj 1973

Ang. behovet av register för svenska forskningsprojekt

§ 6 Ang. behovet av register för svenska forskningsprojekt

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr *Bergqvists* (s) den 29 mars framställda interpellation, nr 69, och anförde:

Herr talman! Herr Bergqvist har frågat mig dels hur jag bedömer behovet av register för svenska forskningsprojekt, dels vilka åtgärder jag anser erfordras för att åstadkomma tillfredsställande registrering och indexering av forskningsprojekt.

Frågan om behovet av ett register över svenska forskningsprojekt är en del av den mycket viktiga frågan om hur information och dokumentation rörande forskning skall utformas och spridas. Många har behov av sådan information i olika former. Jag kan självfallet inte här ge någon uttömmande uppräknig, men jag vill ändå peka på några olika informationsbehov.

Forskarna själva och de som arbetar i direkt kontakt med forskning har självfallet behov av information om uppnådda forskningsresultat. Information om pågående och planerad forskning är vidare mycket angelägen för organ med ansvar för dimensionering och prioritering, planering och initiering av forskningsinsatser. Både hos allmänheten och hos samhällsorgan av olika slag finns vidare behov av allmän information om forskningsresultat – innefattande områdesöversikter, sammanfattningar, handlingsrekommendationer, populariseringar o. d. – som underlag för bildningsarbete och debatt, politisk verksamhet och ställningstaganden i olika frågor.

I det här sammanhanget måste man komma ihåg att forskningen i Sverige – enligt OECD:s statistik – bara utgör ca en procent av all forskning som bedrivs i världen. Insatser för att förbättra information och dokumentation om i Sverige pågående forskning är angelägna, men de måste också vägas mot behovet av insatser för att underlätta inhämtandet av information om utomlands pågående forskning och uppnådda forskningsresultat.

Som herr Bergqvist redovisat i sin interpellation förekommer redan registrering av planerad och pågående forskning inom vissa områden. Frågor rörande sådan registrering utreds dessutom bl. a. av statens råd för vetenskaplig information och dokumentation – SINFODK – som undersöker möjligheterna att åstadkomma ett datorbaserat register över pågående projekt och färdigställda rapporter vid svenska högskolor, universitet och forskningsråd. Därvid kartläggs behovet av ett register av detta slag och den omfattning det skulle få vid olika ambitionsnivåer. Inom forskningsråden pågår också visst utredningsarbete rörande gemensamt klassificeringssystem för forskningsprojekt. Forskningsrådsutredningen har bl. a. i uppdrag att pröva dels värdet av pågående dokumentationsverksamhet, dels skälen att för ytterligare någon forskningssektor

Måndagen den
14 maj 1973

Ang. behovet av register för svenska forskningsprojekt

upprätta ett system för fortlöpande registrering av pågående forskning och forskningsresultat.

Enligt min mening bör ställningstagande till frågor om behovet av ett eller flera register över svenska forskningsprojekt, utformningen av sådan registrering och de åtgärder som behövs för att åstadkomma den anställtills vi – bl. a. från nu pågående registreringsverksamheter och utredningsarbete – har fått närmare preciseringar av vilken information som bör ingå i eventuella register för att olika avnämares önskemål skall kunna tillgodoses, ytterligare erfarenheter av för- och nackdelar med olika registreringsssystem samt uppgifter om kostnaderna för registrering i olika former.

Sammanfattningsvis vill jag som svar på herr Bergqvists frågor för det första konstatera att klokt upplagda register över svenska forskningsprojekt kommer att kunna tillgodose viktiga informationsbehov, för det andra hävda att, i avvaktan på erfarenheter och resultat av pågående registreringsverksamheter och utredningsarbete, det för närvarande inte fordras några ytterligare åtgärder på området.

Herr BERGQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Moberg för svaret. Det innehöll inte något konkret besked om kommande utbyggnadsinsatser på det här området, och det hade jag inte heller väntat. Det finns ingen anledning att här föregripa utredningsarbetet. Vad som däremot är angeläget är att det finns garantier för att utredningsarbetet bedrivs intensivt och med tillräckliga resurser, att man dessutom har som utgångspunkt i utredningsarbetet att registrering av forskningsprojekt i främsta rummet är en statlig angelägenhet och att man som ett huvudalternativ prövar förutsättningarna för att upprätta ett stort centralt databaserat register över samtliga i Sverige planerade, pågående och avslutade projekt -- ett register som har samarbete med de nordiska länderna och även i övrigt har internationellt samarbete.

Utbildningsutskottet anförde i sitt av riksdagen enhälligt godkända betänkande nr 31 år 1971 bl. a. följande:

”Utskottet har sålunda blivit övertygat om vikten av att möjligheterna utreds att få till stånd ett datasystem för central registrering av planerade, pågående och avslutade forskningsprojekt, forskningsinstitutioner, enskilda forskare, medelstildelning etc. För forskningsplaneringen skulle ett sådant register vara av stort värde och det skulle också underlätta det internationella samarbetet.” -- --

”Det ankommer på Kungl. Maj:t att besluta i vilka former arbetet på att utveckla ifrågavarande ADB-system skall bedrivas. Som framgått av det föregående har statskontoret skaffat sig erfarenhet från ett flertal områden med informationsåtervinningsproblem av samma typ som skulle vara aktuella vid skapandet av ett databaserat svenskt forskningsregister. Ett utredningsuppdrag med syfte att skapa ett sådant register skulle på ett naturligt sätt inrymmas bland verkets pågående aktiviteter.

Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet sålunda anför.”

Det har nu gått ungefär två år, och det kan vara värdefullt att stanna

upp och se vad som hänt sedan riksdagen uttryckte dessa önskemål till regeringen.

Den 7 april förra året tillkallade Kungl. Maj:t sakkunniga för att utreda forskningsrådets fortsatta verksamhet. I direktiven sägs det bl. a.: "Inom vissa forskningsområden, t. ex. de beteendevetenskapliga, bedrivs systematiskt dokumentationsverksamhet. De sakkunniga bör pröva dels värdet av denna dokumentationsverksamhet, dels skälen att för ytterligare någon forskningssektor upprätta ett system för fortlöpande registrering av pågående forskning och forskningsresultat."

Jag var på ett ganska tidigt stadium av utredningens arbete i kontakt med sekretariatet och efterhörde hur man såg på denna del av sina direktiv. Sekreteraren var helt korrekt och ville inte uttala sig om saken, eftersom de sakkunniga inte kommit i gång med sitt arbete. Det är i och för sig ingenting att säga om det, men det visar ändå att det inte var alldeles självklart att detta var en betydelsefull del av utredningens arbete. Utredningen har många viktiga uppgifter, och i varje fall i början framstod det inte som klart att det här skulle vara en av de mera betydelsefulla.

Jag tror att det skulle vara av värde om statsrådet Moberg hade möjlighet att understryka att detta är en viktig del av utredningens verksamhet.

När det gäller det som utbildningsutskottet sagt om statskontoret och ADB-system så har det inte på det området hänt någonting såvitt jag vet. Och det har väl sina skäl; det är inte själva ADB-problemen som är något bekymmer i sammanhanget. Det finns redan ADB-system som kan användas, och tekniken är väl känd. Just den sidan av saken behöver därför inte ytterligare utvecklas, utan det avgörande är att man får fram bra klassificeringssystem och liknande.

Statsrådet hänvisar till statens råd för vetenskaplig information och dokumentation, SINFODK. Här verkar det som om jag skulle ha fått svar på min fråga. Statsrådet säger att man "undersöker möjligheterna att åstadkomma ett datorbaserat register över pågående projekt och färdigställda rapporter vid svenska högskolor, universitet och forskningsråd. Därvid kartläggs behovet av ett register av detta slag och den omfattning det skulle få vid olika ambitionsnivåer." Det är utmärkt. Det är kanske bara för att jag inte är tillräckligt insatt i saken som jag skulle vilja ställa några kompletterande frågor.

Först och främst är detta inte till hundra procent det samlade grepp jag efterlyste. Man gör vissa inskränkningar. Man begränsar sig till statlig forskning, och man begränsar sig till pågående projekt och tar inte med planerade. Men det är kanske inga stora svårigheter i sammanhanget. Det som har gjort mig litet fundersam är att när jag har talat med forskare som är intresserade av att man skall få fram ett system för central registrering, så har de bara i förbigående berört SINFODK, som egentligen borde ha den centrala rollen i sammanhanget. SINFODK är enligt sin instruktion centralt organ för frågor rörande vetenskaplig och teknisk information och dokumentation. Inom det området har man till uppgift att bl. a. "sälja utvecklingen och dra upp riktlinjer för verksamheten i syfte att skapa en samordning av tillgängliga resurser och en i

Måndagen den
14 maj 1973

Ang. behovet av register för svenska forskningsprojekt

övrigt tillfredsställande ordning”.

I början av verksamheten har rådets arbete till större delen inriktats på den tekniska och naturvetenskapliga forskningens område. I den granskningens promemoria som riksdagens revisorer avlät förra året om den statliga forskningen förmedlas en synpunkt om att SINFODOK saknar erforderliga resurser för att fullgöra sina uppgifter som centralt organ när det gäller information och dokumentation. Det saknas ett sådant centralt organ, och det saknas också ett övergripande system för sådan verksamhet. Revisorerna säger för egen del: ”Det synes angeläget med ett ökat utbyte av FOU-resultat, vilket kan genomföras genom informationssystem på nordisk, europeisk eller global nivå. Det måste alltid vara en avvägningsfråga mellan svensk forskning och ny kunskap utifrån, och ett förbättrat informationssystem ökar otvivelaktigt möjligheterna till ett rationellt utnyttjande av de svenska statliga forskningsresurserna. Gällande svenska system och organisation för vetenskaplig information och dokumentation bör ses över med sikte på förbättrad effektivitet och mer enhetliga system. Översynen bör göras, helst i samverkan, på nordisk eller vidare internationell nivå.”

Om SINFODOK hade det samlade greppet över verksamheten och om där bedrevs en utredning som inom en icke alltför avlägsen framtid kunde ge beslutsunderlag för att upprätta ett centralt register, vore det ju utomordentligt bra. I så fall kunde man rent av säga att forskningsrådsutredningens arbete skulle behöva samordnas mycket hårt med SINFODOK:s verksamhet. En hel del annat arbete, såsom utarbetande av klassificeringssystem, skulle också behöva knytas hårdare till SINFODOK:s verksamhet.

Det är närmast sådana saker som jag gärna skulle vilja be statsrådet kommentera, liksom möjligheterna att här inom en inte alltför lång tid få fram ett beslutsunderlag, varvid man prövar olika alternativ och ger statsmakterna underlag för att kunna gå fram med konkreta åtgärder.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! I sak tror jag inte det föreligger någon skiljaktighet i uppfattning mellan herr Bergqvist och mig när det gäller behovet av att, inte bara för forskarnas del utan även för politikernas och för allmänhetens del, skaffa bättre uppgifter om pågående och planerade forskningsverksamheter och deras resultat.

Herr Bergqvist efterlyste inledningsvis garantier för att statsmakterna känner ansvaret här. Till en början vill jag erinra om att forskningsberedningen i början av sitt arbete under den tidigare statsministerns ledning såsom en av sina väsentligaste uppgifter fann vara att man borde initiera verksamhet just på dokumentationsområdet. Ett av resultaten av det initiativ som forskningsberedningen tog och som bekantgjordes i regeringens samtliga departement var just tillskapandet av SINFODOK. Men även i andra sammanhang verkade det initiativet i positiv riktning. Inom utbildningsdepartementets ram kom vid Karolinska institutet i gång arbetet med det där förlagda speciella registret, som brukar kallas för MEDLARS-systemet och som nu efter ett antal år ser var Norden med internationell information av högsta klass på den medicinska forsk-

ningens område.

Detta visar, menar jag, att statsmakterna sedan länge känner sitt ansvar för att här vara den styrande och ledande kraften i arbetet på bättre dokumentation.

Sedan är det en teknisk och administrativ fråga huruvida insatserna skall resultera i att ett stort centralt register upprättas eller om man med hänsyn till datateknikens utveckling och de speciella behoven på avnämarsidan skall använda sig av ett mer decentraliserat system. Ingen kan väl i dag säga att det ena systemet är överlägset det andra. Jag tyckte att herr Bergqvist här hade en förutfattad mening, jag anser inte att det är så självklart vilken ståndpunkt vi skall ta, om det som herr Bergqvist anser skall bli ett centralt enhetligt system eller om det skall bli flera register. Det torde erfarenheterna, teknikens utveckling m. m. få avgöra.

Herr Bergqvist berörde frågan om vilken roll arbetet med dokumentationsfrågorna spelar för den forskningsrådsutredning som jag lät tillsätta för någon tid sedan. Självfallet har jag i samband med herr Bergqvists interpellation vänt mig även till den utredningen för att få synpunkter på interpellantens frågor. Av det svar som jag har fått framgår tydligt att utredningen tillmäter den uppgiften stor betydelse, även om man inledningsvis fann anledning att starta med de övriga uppgifter som utredningen är ålagd att lösa.

Jag har även vänt mig till SINFODK och bett att få synpunkter på herr Bergqvists interpellation. Med anledning av herr Bergqvists speciella fråga om vilken insats som man från SINFODK:s sida gör när det gäller att studera möjligheten att få ett datorbaserat register över pågående projekt och färdigställda rapporter vid svenska universitet och högskolor skall jag be att ur SINFODK:s skrivelse till mig få citera följande:

”Undersökningen” - dvs. den som gäller ett datorbaserat register över pågående projekt och färdigställda rapporter vid svenska högskolor, universitet och forskningsråd - ”består i att kartlägga behovet och ange vilken omfattning ett register av detta slag skulle få vid olika ambitionsnivåer. Behovet är naturligen relaterat till vilka tjänster ett tänkt register kan ge. Följande frågeställningar är aktuella: Skall periodisk utgivning av på olika sätt uppställda listor göras? Skall svar på specifika frågor ges genom maskinell sökning i registret? Vilken snabbhet krävs? Frågan om ett tänkt registers omfattning skall belysas utifrån studier av mängden av doktorsavhandlingar, 3-betygsuppsatser, examensarbeten och övriga forskningsprojekt inom olika ämnesområden. Utredningen beräknas bli klar under -73.”

Att herr Bergqvist inte har fått informationer från kolleger vid universiteten om det arbetet kan jag inte kommentera. Jag bara konstaterar att SINFODK i en rapport till mig har givit ett klart besked om att ett seriöst arbete här pågår.

Låt mig till sist, herr talman, understryka att när det gäller problemet i stort är det väldigt centralt vad jag säger i mitt svar, nämligen att för informationen både till forskare och till allmänhet är det vid avvägningen av resurserna viktigt att komma ihåg att svensk verksamhet på detta område endast omfattar en procent av all den forskningsverksamhet det här är fråga om och att vi följaktligen för att undgå provinsialism bör

Nr 86

Måndagen den
14 maj 1973

Ang. behovet av register för svenska forskningsprojekt

Måndagen den
14 maj 1973

*Om åtgärder mot
brottslighet av icke
bofasta utlänningar*

akta oss för att lägga majoriteten av våra resurser på att registrera forskningsresultat som uppnåtts här i landet.

Herr BERGQVIST (s):

Herr talman! Det som ursprungligen gjorde att jag kom att intressera mig för dessa frågor var att Sveriges industriförbund tog initiativ till ett särskilt register över samhällsvetenskapliga forskningsprojekt vid svenska högskolor och universitet. Jag gjorde då den bedömningen att det inte kan vara särskilt rationellt att olika organisationer i det svenska samhället upprättar förhållandevis dyra register över den forskning som pågår här i landet. Det rimliga måste vara att staten samordnar och leder verksamheten. Det var mot den bakgrunden jag väckte en motion kring vilken utbildningsutskottet sedan byggde upp sitt uttalande. För mig är det självfallet inte så att poängen ligger i om vi får ett centralt register eller en decentraliserad typ av registrering, utan det avgörande är att statsmakterna leder utvecklingen och att man med kraft driver på det utredningsarbete som behövs för att få fram underlag för beslut.

Jag är mycket tillfredsställd med att SINFODOK:s utredning kan komma fram redan i år. Vi får då naturligtvis ta ställning till vilka ytterligare utredningsinsatser som eventuellt kan behövas, eller om det kanske rent av kommit fram underlag för direkta beslut redan då.

Jag har heller ingenting att invända mot vad statsrådet sade om att vi inte får stirra oss blinda på vad som händer i Sverige, utan att vi i allra högsta grad har mycket att vinna genom att se ut över gränserna. Men även här är det viktigt att statsmakterna har ansvaret. Just de utredningar som är initierade bör också kunna bilda underlag för bedömning av på vilket sätt vi skall kunna få information om forskning utifrån. Det är ett oerhört stort problem, och det löses säkerligen inte enbart genom de utredningar som nu pågår, utan jag förmodar att det får klaras i etapper.

Avslutningsvis vill jag säga att jag egentligen inte har några invändningar att göra mot statsrådet Mobergs resonemang. Jag tycker att det är viktigt att han slagit fast att detta är statsmakternas ansvar och att det här är ett viktigt område. Jag önskar honom lycka till i det fortsatta arbetet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om åtgärder mot brottslighet av icke bofasta utlänningar

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Komstedts (m) den 13 april framställda interpellation, nr 81, till herr justitieministern, och anförde:

Herr talman! Herr Komstedt har frågat chefen för justitiedepartementet om denne är beredd att medverka till en sådan skärpning av invandringskontrollen att de tjuvnads- och bedrägeribrott som begås här i Sverige av företrädesvis kringflackande utomnordiska zigenarkollektiv kan förebyggas. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Enligt utlänningslagen kan en utländsk medborgare avvisas vid gränsen

Måndagen den
14 maj 1973

*Om åtgärder mot
brottslighet av icke
bofasta utlänningar*

eller inom viss tid efter inresan bl. a. om det är känt att han tidigare blivit dömd till frihetsstraff och det skäligen kan befaras att han kommer att fortsätta brottslig verksamhet här. Prövningen görs i varje fall för sig med de utredningsinsatser som bedömts påkallade med hänsyn till föreliggande omständigheter.

Enstaka utläningar av skilda nationaliteter har på denna grund avisats. Därav följer givetvis inte att andra utläningar som tillhör samma nationalitet, etnisk grupp e. d. generellt bör avvisas. Detta borde vara självklart för alla.

Jag är alltså inte beredd att vidta åtgärder för att skärpa invandringskontrollen av de skäl som interpellanten anför.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Givetvis är jag helt medveten om att man varken kan eller bör avvisa utländska medborgare på grund av nationalitet, etniskt ursprung eller liknande. Tvärtom innebär invandringen till Sverige ett värdefullt tillskott till såväl arbetsmarknaden som den svenska kulturen. Men det är inte vad man normalt menar med invandring som jag har velat uppmärksamma utan den omständigheten att det förefaller vara mycket lätt att ta sig in i vårt land, även för den som är registrerad för ett brottsligt förflutet i andra länder, helt enkelt därför att kontrollen brister. Detta är inte mitt eget påfund, utan det är en polisiär uppfattning på hög ort.

Olyckligtvis exemplifierade jag i min interpellation på ett sätt som har kommit att i andra sammanhang leda till att jag misstänkliggjorts vara böjd för att sprida fördomar om vissa folkgrupper. Jag har tidigare beklagat detta och understrukit att det på intet sätt är avsikten.

Bakgrunden utgör en promemoria från rikskriminalen till rikspolisstyrelsen. Beskyllningarna återfaller alltså på ett av landets högsta polisiära organ, och det är naturligtvis orimligt. Eftersom jag inte vill förvärpa situationen genom att här uttrycka mig så att någon kan tro att jag är negativ till normal laglig invandring av vem det vara må, vill jag hålla mig till mera allmänna ordalag.

Vi upplever i dagens Sverige en mycket tråkig och negativ utveckling när det gäller brottsligheten. Kurvan pekar uppåt, och om vårt land är den högt utvecklade stat, kulturellt och socialt, som Sverige ofta framställs, bl. a. av regeringens representanter, borde regeringen också visa bättre handlingskraft och vilja att garantera medborgarna säkerhet till liv och egendom.

I min interpellation tar jag upp en art av brott som visserligen inte får de stora förstasidesrubrikerna i våra rikstidningar men som skildras desto oftare i lokaltidningarna runt om i vårt land. Det gäller stölder och bedrägerier som begås - i en enligt polisens undersökningar stor omfattning - av bostadslösa utlänningar. Problemet omfattning framgår av bl. a. en tolvsidig promemoria från rikskriminalen till rikspolisstyrelsen. Jag vill inte här citera ur den promemorian, men jag kommer sedermera att ge inrikesministern ett exemplar för egna slutsatser, vilket kanske kan leda till att statsrådet tar upp frågan om invandringskontrollen till omprövning.

Måndagen den
14 maj 1973

*Om åtgärder mot
brottslighet av icke
bofasta utlänningar*

Genom att dessa illegalt invandrade brottslingar uppträder i kollektiv, kan oftast ingen speciell person i gruppen utpekas, varför brotten ofta inte leder till åtal, och ingen skyldig döms. Detta har lett till att svensk polis närmast resignerat inför sin svåra uppgift att utreda dessa brott.

Brotten sker ofta på landsbygden, företrädesvis hos äldre och ensamboende. Polisens rapport visar en del fall. Det framgår av promemorian att det bl. a. förekommer försäljning av värdelösa mattor till mycket höga priser. Människor som får in dessa försäljare i sina lägenheter köper ofta av ren rädsla. Det finns fall där man tagit plånboken ur fickan på äldre män, och det finns så pass ruskiga fall som att man helt enkelt flyttat en invaliderad kvinna för att komma åt pengar som förvarades i en läda.

Denna form av brottslighet är självklart inte av samma omfattning och svårighetsgrad som exempelvis narkotikabrottsligheten, och den är därför inte heller, som jag har påpekat, föremål för massmedias intress. Men för de människor som aldrig någon ömmar för i sådana här sammanhang, de bestulna, är detta ingen bagatellfråga. För den som blir fränlurad sin folkpension och står utan andra tillgångar kan det bli att helt enkelt "suga på tummen" under lång tid framöver. Dessa människor vet oftast inte hur sociala förmåner i övrigt fungerar och om man kan få hjälp den vägen i de fall när man har blivit lurad på de av mig relaterade premisserna. Det är de bestulnas situation som jag som politiker har skyldighet att sätta i rampljuset, och det är för deras räkning jag vill påkalla de styrandes uppmärksamhet.

Till sist vill jag beklaga statsrådets negativa och avvisande inställning, som framgår med all önskvärd tydlighet av statsrådets svar, där det står på de två sista raderna: "Jag är alltså inte beredd att vidta åtgärder för att skärpa invandringskontrollen av de skäl som interpellanten anför."

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Den folkgrupp som den här debatten gäller känner alla slag av förföljelse, förtryck och diskriminering. Zigenarna har upplevt dem alla i detta århundrade och i vår egen världsdal. De var en av de s. k. mindervärdiga grupperna - judarna var den viktigaste - som det var Hitlers avsikt att utrota. De zigenare som dagens interpellation gäller har massor av släktingar som bokstavligt talat försvann som rök genom skorstenarna i Auschwitz och Treblinka.

Men för zigenarna upphörde inte förtrycket när nazismen krossats. I Östeuropa fortsätter de att hunsas och föraktas. Också i demokratierna har de sett hur diskrimineringen verkar: hur de tvingas till ständiga förflyttningar genom direktiv och förbud från lokala myndigheter, hur resor kors och tvärs gör skolgång omöjlig, hur bristande undervisning sedan hindrar dem att få arbete och inkomster, hur arbetslösheten leder till fattigdom och ständigt beroende av sociala myndigheter och hur de folkliga fördomarna får näring genom zigenarnas analfabetism, misär och ambulerande tillvaro. Här ser vi alltså diskrimineringens onda cirkel: hur fördomar skapar förbud, hur förbuden leder till misär och hur misären sedan tycks bekräfta fördomarna.

Om detta har jag talat tidigare - i riksdagens andra kammare på

hösten 1969 - då regeringen stod beredd att brutalt och på lösa grunder slänga ut 47 zigenare ur Sverige. I dag gäller min kritik inte inrikesministern Holmqvist. Hans svar till herr Komstedt är kort, klart och avvisande. Jag kan instämma i det.

Debatten handlar inte heller om de brott som några zigenare, ursprungligen från Östeuropa, har begått. Vi fördömer självfallet alla av oss grova stölder och övergrepp mot äldre. Att ingen ömmar för de bestulna, som herr Komstedt just sade, är en ren osanning. De påföljder som sådana brott leder till bestäms av svensk domstol enligt svensk lag. Denna debatt gäller något helt annat. Skall en folkgrupp kollektivt bestraffas, därför att några inom dess led begått handlingar som vi inte kan tolerera?

Den frågan besvaras så här av statens invandrarverk i en skrivelse till regeringen av den 10 maj i år, där man kommenterar herr Komstedts interpellation - och inrikesministern har just instämt i det uttalandet: "Enstaka engelsmän, holländare, tyskar - för att nämna några nationaliteter - har på sådana grunder avvisats vid gränsen eller senare avlägsnats ur riket. Därav kan givetvis inte följa generell avvisning av engelsmän, holländare och tyskar. Inte heller kan zigenare generellt avlägsnas därför att några zigenare begått brott. Detta borde framstå som självklart."

Ja, det borde framstå som självklart. Det borde vara ännu mer uppenbart, om man läser statistiken. Det viktiga då är naturligtvis inte mistankar eller rykten - en riksdagsman kan inte bygga sina påståenden på så lösa grunder. För brott av det slag som tas upp i interpellationen har efter vad riksdagens upplysningstjänst fått fram - på senare tid fem zigenare dömts av Stockholms tingsrätt. Antalet utomnordiska zigenare i Sverige lär vara omkring 700. Eller för att åter citera invandrarverket: "Inte heller kan zigenare generellt avlägsnas därför att några zigenare begått brott. Detta borde framstå som självklart."

Men någon fullständig statistik över brott som begås av människor med zigenisk härstamning förs naturligtvis inte i Sverige. Inte heller har den kriminologiska forskningen funnit att det skulle vara önskvärt. Det kriminalvetenskapliga institutet vid Stockholms universitet bedriver sedan några år tillbaka studier om brottslighet bland utländska minoriteter. Riksdagens upplysningstjänst har för min räkning intervjuat institutet och säger: "Enligt projektledaren, fil.kand. Britt Sveri, har ingenting framkommit i det hittills undersökta materialet som medfört att man särskilt kommit att fästa uppmärksamheten på zigenare. Britt Sveri känner inte heller till andra (pågående eller slutförda) forskningsprojekt - vare sig i Sverige eller i utlandet - där (nordiska eller utomnordiska) zigenare ingått som en särskild undersökningsgrupp i komparativa kriminalitetsstudier."

Det bedrivs också en annan minoritetsforskning vid Stockholms universitet, av IMFO-gruppen, som har fått ekonomiskt stöd av bl. a. invandrarverket, arbetsmarknadsstyrelsen, inrikesdepartementet och invandrarutredningen. Upplysningstjänsten har tagit reda på vad man där kommit fram till: "Inte heller inom denna forskningsgrupp, där man särskilt intresserat sig för problem berörande zigenare i Sverige, känner man till några utredningar eller forskningsresultat i Sverige eller utlandet

Måndagen den
14 maj 1973

*Om åtgärder mot
brottslighet av icke
bofasta utlänningar*

som ger belägg för att utomnordiska eller nordiska zigenare till sin läggning skulle vara 'mer kriminella' eller 'mindre kriminella' än andra grupper."

Min fråga till herr Komstedt är därför: Har Ni satt er in i den kriminologiska forskning om utlänningar och etniska grupper som pågår på universitetsnivå i Sverige? Är Er interpellation byggd på något annat än absurda slutsatser av en promemoria utarbetad av en enskild polisman inom rikspolisstyrelsen? Har Ni kontrollerat Era egna uppgifter, gått igenom tillgänglig statistik och tagit kontakt med t. ex. de experter vars omdömen jag just citerat? Om Ni inte gjort det — hur vågar Ni annars utslunga så allvarliga beskyllningar mot en folkgrupp som Ni gjort i Er interpellation?

I Expressen den 3 maj tog jag upp herr Komstedts interpellation, avslöjade den mentalitet som den byggde på och citerade ur de svepande anklagelserna. En vecka senare kom herr Komstedts svar i Expressen. Det var i stort sett en ursäkt. "När jag med anledning av herr Ahlmarks inlägg ånyo noga läser igenom min interpellation, måste jag konstatera att jag beklagligtvis formulerat mig så, att jag kan misstolkas", skrev herr Komstedt. Men i dag upprepar han indirekt beskyllningarna genom att bl. a. hänvisa till den här arbetspromemorian, som rikspolisstyrelsen *inte* har ställt sig bakom.

Visst är det bra att det över herr Komstedts svar i Expressen låg något av eftertankens kranka blekhet, även om så icke varit fallet i dag. Frågan är ändå hur naiv, aningslös eller okunnig en riksdagsman får vara. Får man här i kammaren häva ur sig djupt fördomsfulla uttalanden och sedan när de påtalas — bara dra sig tillbaka genom ett inlägg i pressen med några mumlanden om att man inte menat så illa?

Får jag citera ur den svenska brottsbalken, dess 16 kapitel och 8 §. "Den som offentligen eller eljest i uttalande eller annat meddelande som sprides bland allmänheten hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp av viss ras, med viss hudfärg, av visst nationellt eller etniskt ursprung eller med viss trosbekännelse, dömes för *hets mot folkgrupp* till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter."

Den här paragrafen förtydligas i förarbetena till lagen. I propositionen 87 år 1970 skrev justitieministern: "För straffbarhet krävs att folkgruppen hotas, förtalas eller smädas. Dessa ord är att förstå enligt gängse språkbruk. För att förtal skall anses föreligga krävs sålunda att uppgiften är sanningslös eller ogrundad. Ordet smädas torde närmast innebära att någon pådiktas eller tillvitats vanhedrande eller föraktliga egenskaper. — — — Även uttalanden som, utan att kunna bedömas som förtal eller egentliga smädelser, är kränkande för en viss ras eller folkgrupp bör vara omfattade av straffbestämmelsen. Jag avser härvid meddelanden som är nedsättande eller förnedrande för t. ex. viss folkgrupp och som får anses överskrida gränserna för en saklig och vederhäftig diskussion om frågor beträffande folkgruppen. För att även sådana uttalanden skall kunna bestraffas föreslår jag att det nuvarande kravet på förtal eller smädelse ersätts av krav på att meddelandet för att vara brottsligt skall ge uttryck för missaktning för folkgrupp av angivet slag."

Denna proposition är alltså ett auktoritativt förarbete till den nu

gällande paragrafen i brottsbalken. Tre år efter det att den lagts fram och lagen antagits i riksdagen framställer herr Komstedt en interpellation om zigenare. Den är anmärkningsvärd på åtminstone fem sätt:

1. Herr Komstedt misstänkliggör de zigenare som åberopat politisk förföljelse i främst östeuropeiska länder. Sverige har inte, säger han, "tillräckligt väletablerade poliskontakter med östländerna. Detta har möjliggjort för ett flertal immigranter att ta sig in i landet på falska premisser, förfalskade legitimationshandlingar och osanna berättelser." Detta säger alltså en svensk riksdagsman 1973 om dem som undkommit Hitlers förintelseläger -- och om deras barn -- och senare drivits från land till land och från kommun till kommun.

2. Herr Komstedt anklagar på ett generaliserande sätt utomnordiska zigenare för kriminell verksamhet både utomlands och här i Sverige. "En usenlig skara av de här ifrågavarande invandrarna -- de utomnordiska zignerna -- har nämligen skaffat sig ett dokumenterat brottsrenommé i Västeuropa innan de sökt sig till Sverige. Det är alltså fråga om personer som kommit från öststaterna via västeuropeiska länder och som ägnat sig åt fortlöpande brottslig verksamhet."

3. Herr Komstedt räknar upp ett antal brottstyper som han säger är "typiska för de här nämnda utomnordiska zigenarna", nämligen pålsstöld, bedrägeri av olika slag, fickstöld, brott mot skattelagarna, åldringsbrott och annat. Dessa sorters kriminalitet är alltså, enligt herr Komstedts interpellation, "typiska för de här nämnda utomnordiska zigenarna".

4. Herr Komstedt tycks mena att den svenska rättstradition, som innebär att ingen människa är skyldig förrän domstol fastställt skulden, icke är tillämplig på zigenare. Skulden är klar utan bevisning och domslut. Han skriver nämligen på följande sätt i interpellationen: "Tyvärr hör nu dessa brott till ordningen igen och sambandet med invandringen av öststatszigenare är lika uppenbart som bevisningen är svår."

Det är nu herr Komstedts sak att förklara hur han vågar anklaga zigenarna för brottslighet och samtidigt medge att "bevisningen är svår" och hur han kan nära nog beskylla en hel folkgrupp för brott som några inom gruppen har begått. Detta strider mot två fundamentala principer i svenskt rättsväsen -- det är uppseendeväckande att en riksdagsman sätter sig över dem.

5. Herr Komstedt tycks mena att anklagelser av denna halt skall förändra invandringspolitiken för en viss etnisk minoritet. Interpellationens fråga till regeringen lyder ju: "Är herr statsrådet beredd att medverka till en sådan skärpning av invandringskontrollen att de tjuvnads- och bedrägeribrott som begås här i Sverige av företrädesvis kringflackande utomnordiska zigenarkollektiv kan förebyggas?" Jag bortser här från det tarvligt insinuanta i formuleringarna. Det viktiga är: Skall vi särbehandla hela gruppen zigenare därför att några zigenare blivit fällda för stöld? Finns det ett slags kollektivt ansvar som drabbar *alla* zigenare därför att *några* zigenare missbrukat sin rätt att stanna i Sverige?

Och hur skulle då det gå till? För någon vecka sedan såg vi i TV ett program om den svenska flyktingpolitiken före och under andra världskriget. "J som i Jude", hette programmet. Några hade kommit på

Måndagen den
14 maj 1973

*Om åtgärder mot
brottslighet av icke
bofasta utlänningar*

att man lättare skulle kunna stoppa tyska judar vid den svenska gränsen om ett stort J var stämplat i deras pass. Skall vi nu stämpla ett stort Z i zigenarnas pass eller hur skall vi annars skärpa invandringskontrollen av den av herr Komstedt utpekade gruppen?

I den proposition där lagförslaget om hets mot folkgrupp lades fram för tre år sedan framhölls det att straffbestämmelserna skulle gälla också "meddelanden som är nedsättande eller förnedrande för t. ex. en viss folkgrupp och som får anses överskrida gränserna för en saklig och vederhäftig diskussion om frågor beträffande folkgruppen". Om herr Komstedts interpellation är straffbar i brottsbalkens mening är inte min sak att avgöra — det rent *juridiska ansvaret* kan här enbart fastställas av domstol. Men det *politiska ansvaret* kan vi diskutera här i riksdagen. Och min anklagelse mot herr Komstedt är att han via riksdagstrycket spritt så grova gruppfördomar att hans inlägg har motverkat ideal och avsikter i en viktig del av svensk lagstiftning.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag formulerade mitt svar på den här interpellationen mycket kort och tog alltså bara ställning i själva den fråga som herr Komstedt ställde till mig, nämligen om jag av de skäl som han anförde hade anledning att verka för en skärpning av kontrollen vid våra gränser. Herr Komstedt förstod tydligen inte mitt svar, utan ansåg att han skulle ta tillfället i akt att göra gällande att jag inte var intresserad av att vi upprätthåller en god gränskontroll i det här sammanhanget. Det ger mig anledning att, åtminstone kort, ta till orda och erinra om de speciella problem som föreligger.

Vi har passfrihet och vi har en fri arbetsmarknad när det gäller de nordiska länderna. Det gör att vi också har att samverka med våra grannländer i fråga om hur kontrollen av icke-nordiska medborgare skall utföras. Av naturliga skäl blir också möjligheterna att resa mellan de nordiska länderna ganska okontrollerade. Vi har visserligen anslag vid infarterna till landet om att de som är icke-nordiska medborgare skall dokumentera sig, men det är klart att det finns stora möjligheter för dem som vill ta sig in på ett olaga sätt att göra det. Sedan mycket lång tid tillbaka har vi haft anledning att fundera över hur vi på olika sätt skall kunna förbättra kontrollen i detta avseende.

Jag kan nämna att rikspolisstyrelsen vid skilda tillfällen har vidtagit åtgärder för att skärpa kontrollen av den illegala invandringen vid våra yttergränser, inne i Sverige och vid Skånehamnarna. Bl. a. har man i cirkulär erinrat om den bestämmelse i gränsövervakningskungörelsen som gör det möjligt för gränsövervakningspersonal, t. ex. tullpersonal, att ta hand om dem som inte kan styrka att de har rätt att resa in i landet. Man har också tagit kontakt med de lokala polismyndigheterna, som utreder sådana här ärenden, och rekommenderat dem att göra kontroller. Ett antal personer har också på det här sättet kunnat avvisas.

Inom ramen för den nordiska passkontrollöverenskommelsen har rikspolisstyrelsen intensifierat samarbetet bl. a. med den danska polisen. För närvarande håller rikspolisstyrelsen på med att utarbeta anvisningar till polismyndigheterna angående bl. a. bättre identitetskontroll av inresta

Måndagen den
14 maj 1973*Om åtgärder mot
brottslighet av icke
bofasta utlännningar*

utlännningar och bättre utredning för att kunna ge invandrarverket ett fastare beslutsunderlag i de fall där man träffar på illegalt inresta personer. Inom justitiedepartementet bereds för närvarande också ett förslag från rikspolisstyrelsen om förbättrad passkontroll med utnyttjande av tekniska hjälpmedel.

Jag har ansett det vara min skyldighet att ge de här upplysningarna, men jag vill säga att detta arbete självfallet inte har kommit till stånd utifrån den motivering herr Komstedt har gett för sin interpellation.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Inrikesministern säger i sitt senaste inlägg att passfriheten mellan de nordiska länderna är en del av svårigheten med den här kontrollen. Nu har jag inte pekat på de inomnordiska förhållandena, utan det är just de utomnordiska invandringsproblemen som jag har tagit upp i min interpellation. Jag har inte alls beskyllt de inomnordiska grupperna för den här aktuella brottsligheten.

Sedan dunderar herr Ahlmark vidare på samma sätt som han gjort tidigare i tidningen Expressen. Han undrar hur en riksdagsman kan bygga sina påståenden på så lösa grunder. Jag tycker inte påståendena bygger på lösa grunder, när de har påkallats av de polisiära organ som här i landet har att bevaka denna utveckling. Det kan inte vara en speciellt angenäm uppgift för dem vi sätter att behandla dessa problem, om de inte på något sätt skall ha stöd för de tankegångar som man framför. Det må gälla vilken grupp som helst i samhället; självfallet är det av samma vikt att man kan bemästra dessa problem.

Jag har inte alls plockat ut några fåtal. För att slippa denna diskussion om att jag plockat ut en speciell grupp, sade jag i mitt första inlägg att jag här skulle undvika att göra det. Men herr Ahlmark talar vidare om zigenarna.

I den här promemorian, som kanske även herr Ahlmark borde studera, får man bl. a. fram att det vid olika former av brott har rört sig om 8 personer av 20. I en grupp på 20 personer är det ibland 18 som har blivit misstänkta för dessa brott och i vissa fall åtalade. Det är i så fall knappast någon minoritet i den gruppen man talar om.

Rikspolisstyrelsen ställer sig inte bakom det här. Nej, rikspolisstyrelsen har väl funnit att det är väldigt svårt. Man finner kanske efter den här debatten att man inte heller har politikernas stöd för att ta itu med de här problemen som man är satt att behandla.

Herr Ahlmark åberopar en massa statistik och anför en mängd citat. Jag skall inte hemfalla till detsamma. Jag har här en del brev som jag har fått, sedan interpellationen framställdes, från verksamma poliser som har att handlägga dessa ärenden. På bildskärmen visar jag en sammanställning av de fall som polisens tidning Span 1972 och hittills under 1973 har tagit upp just beträffande utomnordiska zigenargrupper som är misstänkta. Detta är endast ett enda konkret exempel. Det gäller inte bara zigenarna, herr Ahlmark, utan det gäller invandrargrupper av olika slag som har

Måndagen den
14 maj 1973

*Om åtgärder mot
brottslighet av icke
bofasta utlänningar*

funnit att det i vårt land är ganska lätt att bedriva den här verksamheten. Jag har verkligen inte anklagat några invandrargrupper kollektivt för dessa brott. Men vi politiker kan inte enligt mitt förmenande bara köra huvudet i busken, tycka att det här ordnar sig och försvara minoriteter. Det må vara vilka minoriteter som helst – man bör självfallet leva efter de lagar som finns i det land där man åtnjuter gästfrihet.

Det är ett litet märkligt agerande från herr Ahlmarks sida. När han skyller mig för att bedriva förföljelse, så är det precis vad han själv gör gentemot mig. Jag har tidigare i Expressen beklagat att formuleringen i interpellationen var sådan att den kunde tolkas på detta sätt, och jag trodde att saken var utagerad när jag hade sagt att om man tolkat det så, är det beklagligt. Men herr Ahlmark fortsätter, och i de här våldsamma påhopp, med ett språk som jag kanske inte trodde att politiker på herr Ahlmarks kant skulle använda, skriver han bl. a. om mig att om denne "reaktionäre lymmel" blir omvald i höstens val, så skall han för alltid framstå som en symbol för rasismen i riksdagen.

Opinionsciffror visar ju att jag kanske blir omvald i höst, och än så länge är det väl inte helt uteslutet att även herr Ahlmark blir det. Då betyder det alltså att herr Ahlmark skall fortsätta att gentemot mig bedriva den förföljelse som han nu anklagar mig för att driva mot vissa grupper. Jag tycker att det i så fall rimmar dåligt med herr Ahlmarks tankegångar om och medlidande med vissa grupper.

Med kännedom om herr Ahlmarks agerande i kammaren och då han alltid skall ha sista ordet i alla debatter, är det inte lönt att fortsätta den här debatten så värst länge till. Jag har min uppfattning klar och vet att det är många som delar den när det gäller den här formen av brottslighet. Det räcker för mig att veta att de människor som jobbar med dessa problem verkligen upplever dem som ett stort bekymmer och säkerligen hade väntat sig att politikerna skulle agera så att det blev ett stöd för deras arbete.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det enda anständiga herr Komstedt kunde ha gjort i dag skulle naturligtvis ha varit att ta avstånd från sin interpellation och be om ursäkt för de förlöpingar som där finns. Det gör han inte. I stort sett upprepar han anklagelserna. Han säger bara att någon har missförstått honom. Men i övrigt svarar han inte på någonting av den kritik som har riktats mot hans interpellation, direkt från min sida och delvis också indirekt från inrikesministerns sida här i dag.

Herr Komstedt säger att påståendena inte alls är så här lösa; de har påtalats av polisiära organ. Jag antar att det var svaret på min fråga om herr Komstedt hade tagit kontakt med den forskning som bedrivs, främst vid Stockholms universitet, om kriminalitet inom vissa folkgrupper och bland invandrare. Det är uppenbart att herr Komstedt inte har gjort det. Han har alltså framställt en interpellation till regeringen om en skärpt invandringskontroll för en viss folkgrupp utan att ta kontakt med dem som har forskat i årtal om olika folkgrupper. Jag har citerat vad dessa forskare kommit fram till.

Sedan säger herr Komstedt, nästan som om han ville ge mig en

reprimand, att det är *jag* som har tagit upp zigenarna här i dag! Jag tycker att det var litet väl starkt. Det är ju herr Komstedts interpellation som handlar om zigenare. Det var det enda den handlade om. Den fråga som herr Komstedt ställt till justitieministern och som sedan inrikesministern fått besvara gällde just utomnordiska zigenare. Det är herr Komstedt som nu dragit upp zigenardebatten. Han får finna sig i att det finns andra här i riksdagen som svarar på hans insinuationer.

Vidare fortsätter herr Komstedt på det försåtliga sätt som är hans specialitet att dra fram någonting om att det finns ett antal "misstänkta" för brott. Han säger 8 av 18 eller någonting sådant där – eller kanske var det några andra siffror. Observera: *misstänkta för brott*. Vederbörande har alltså inte fällts för det – jag vet inte ens om de har åtalats. Upplysningstjänsten har fått fram att på senare tid har *fem* utomnordiska zigenare fällts vid Stockholms tingsrätt – det finns ungefär 700 i Sverige. Det är vad jag har att hålla mig till.

En människas skuld är icke bevisad förrän domstol har fattat sitt beslut. Vi kan inte bara säga att det finns misstankar om att ett antal zigenare har begått brottsliga handlingar utöver det antal fall som gått till domstol och så bygga vår invandringspolitik på misstankarna. Så kan vi inte handla. Vi behandlar inga andra folkgrupper och inga svenska medborgare på det viset. Varför skulle vi då behandla just utomnordiska zigenare så här?

Herr Komstedt säger också att jag har "hemfallit till citat och statistik", medan han själv har fått brev. Observera att vad jag har citerat är uttalanden av de människor som har forskat om det här. Det är ganska många, framför allt vid Stockholms universitet. Och statistiken är den svenska domstolsstatistiken, som herr Komstedt i andra sammanhang inte drar sig för att åberopa. Men nu skulle det alltså vara fel att här åberopa den statistiken. Nu skall man i stället åberopa brev, som man hänvisar till litet anonymt, och någonting på TV-skärmen som det av tekniska skäl var omöjligt att läsa.

Då är frågan: Är det något fel att åberopa experter, att åberopa brottsstatistik, att tala om för kammaren vad våra domstolar och våra forskare har kommit fram till? Är det en sämre teknik än att så där *anonymt hänvisa till brev som man inte lägger fram till beskådande* och som troligen ofta inte tål dagens ljus?

Jag skall gärna medge att jag också får brev när jag talat om zigenare. Ibland är de anonyma, ibland är de undertecknade. Väldigt ofta är de djupt tarvliga. Jag får liknande brev när jag talar om Israel och Israels rätt att överleva. De kommer från antisemiter. Jag åberopar naturligtvis aldrig dessa brev mot mina motståndare. Jag tror inte att det nu finns någon stark antisemitisk strömning här i landet. Jag menar att så länge brevskrivarna inte förs fram och man inte talar om vilka fakta de bygger på kan man inte bara allmänt säga att man har fått en massa brev. Det får man alltid om man går emot eller följer med fördomar om zigenare.

En minoritet skall ju ändå leva efter landets lagar, säger herr Komstedt käckt. Vem har sagt emot honom? Naturligtvis skall varenda medborgare i det här landet och varenda invandrare leva efter svenska lagar. Det finns inga undantag, såvitt jag vet. Det finns ingen immunitet för zigenare. De

Måndagen den
14 maj 1973

*Om åtgärder mot
brottslighet av icke
hofasta utlänningar*

zigenare som åtalas skall, om det kan bevisas att de begått brott, ha sitt straff.

Herr Komstedt säger att *jag* bedriver "förföljelse". Men nu har jag faktiskt talat om *hets mot folkgrupp*, och än så länge är herr Komstedt ingen folkgrupp. Jag har inte ens dragit in hans parti: jag vill inte göra det. Att kritisera vad en riksdagsman interpellar om, att kritisera det i pressen och från denna talarstol, är en demokratisk rättighet och en demokratisk skyldighet för dem som är valda till detta parlament. Det är ingen förföljelse. Herr Komstedt har alla chanser i världen att svara. Det har han gjort i Expressen, och det kan han göra här. Det har han också försökt att göra.

Sedan tar herr Komstedt skydd bakom det papper som han hela tiden låtsas är de ansvariga polismyndigheternas version. Det finns många otrevliga generaliseringar i en promemoria, som är upprättad av en enskild polisman inom rikspolisstyrelsen. Det finns mycket i den som man kan kritisera. Men det får ske i andra former och på annan plats. Jag tänker inte göra det här. Men en riksdagsman kan väl inte bara ta skydd bakom en enskild kriminalinspektör? Han får, när han själv utslungar samma eller ännu värre anklagelser, ta på sitt eget ansvar vad han säger. Och herr Komstedt har inte levt upp till det ansvaret.

Vi skall komma ihåg att rikspolisstyrelsen inte alls har anslutit sig till dessa synpunkter. I den promemoria som kommit från rikspolisstyrelsen har man inte på någon av de fem punkter, som jag kritiserade herr Komstedt för, anslutit sig till hans synpunkter eller till den åberopade promemorian.

Man har *inte* misstänkliggjort dem som har fått politisk asyl här i landet med ens en antydning till de formuleringar som finns i herr Komstedts interpellation.

Man har *inte* generaliserat så grovt om zigeners kriminalitet som herr Komstedt gjort i interpellationen.

Man har *inte* från rikspolisstyrelsen sagt att vissa brott är typiska för utomnordiska zigenare.

Man har *inte* påstått att någon eller några är skyldiga, innan detta har bevisats.

Man har, slutligen, *inte* krävt någon ändring i vår invandringspolitik när det gäller utomnordiska zigenare.

Jag tycker därför att det är en smula ofint av herr Komstedt att försöka använda polisen som ett skydd, när han försöker värja sig mot mina anklagelser att herr Komstedt bedriver hets mot folkgrupp.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Herr Ahlmark säger att det är inte snyggt — eller hur det nu var han uttryckte det — att ta skydd bakom en enskild polisman när det gäller att stå emot de beskyllningar som herr Ahlmark här har framställt. Men jag har ju åberopat människor som blivit drabbade av de påtalade brotten. Det är dem som jag ömmar för. Herr Ahlmark har helt andra bevekelsegrunder för de grupper han ömmar för: jag har en grupp som jag tycker borde uppmärksammas bättre, dvs. de människor som har drabbats av brotten.

Med all respekt för de organ från vilka herr Ahlmark hämtar sitt material anser jag fortfarande att det inte är fel att åberopa polisen, alltså det organ som ändå har att utreda brottsligheten och peka på vad som hänt. De som forskar vid universiteten - och som herr Ahlmark tar skydd bakom - har ju ändå inte upplevt samma verklighet som de poliser vilka har att handlägga de ärenden det här gäller och som ställs inför fakta när brott har begåtts.

Det är en riksdagsmans demokratiska rättighet och skyldighet att göra ett sådant påhopp som herr Ahlmark gjort mot mig, sade han. Ja, det är möjligt. Men jag har också sagt att det är en demokratisk skyldighet av en politiker och riksdagsman att ta upp ett problem, även om det kan synas farligt, och även om det kan verka som om man inte skall röra vid det, eftersom det bränns, och man därför skall låta det hela vara och låta berörda grupper få sitta i kläm. För mig är det i vilket fall som helst en skyldighet som riksdagsman att våga debattera dessa frågor.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Herr Komstedt säger att han ömmar för de drabbade, men det gör inte jag. Jag har andra bevekelsegrunder, säger han. Är herr Komstedt medveten om det tarvliga i det påståendet? Skulle alltså vi, som inte vill ha grupphets vare sig i eller utanför riksdagen, strunta i de människor som blir bestulna, som utsätts för växelbedrägerier eller fiktjuveri? Skulle jag t. ex. inte mena det som står i de motioner jag skrivit under och som krävt ett mycket stort antal poliser *utöver* regeringens förslag? Skulle jag strunta i de sakerna som begärts just för att man skall kunna förebygga och upptäcka brott? Måste jag hålla med om alla herr Komstedts insinuationer om zigenare för att herr Komstedt skall tro att jag vill arbeta för att människor som drabbas av brott skall få stöd så långt det går?

Och vill herr Komstedt kritisera regeringen för att regeringen vägrar skärpa invandringspolitikerna på det sätt och på de lösa grunder som herr Komstedt anser tillräckliga? Ömmar alltså inte heller regeringen för dem som drabbas? Måste man hålla med om generaliseringar beträffande en viss folkgrupp för att herr Komstedt skall anse att man ömmar för dem som blir bestulna och utsätts för andra brott?

Det är inget fel att åberopa polisen, herr Komstedt, inte alls. Det är bara det att vad herr Komstedt åberopar är en promemoria från en enskild polisman som rikspolisstyrelsen inte ställt sig bakom. Jag har hänvisat till statistik från domstolarna och från de vetenskapsmän som arbetat med dessa frågor i årtal. Det är en mycket seriös forskning. Om den kan man inte bara säga: Forskarna är inte med i det praktiska arbetet, så de har inte så stor kunskap om det hela!

Jag anser att det är mycket dystert att en debatt av det här slaget skall behöva föras i riksdagen. Det är dystert att någon skall utslunga anklagelser på det viset så att paragrafen om hets mot folkgrupp omedelbart kommer en i tankarna. Det är ledsamt att herr Komstedt, när jag sedan tar upp debatten, försöker sig på det demagogiska tricket att säga att jag inte ömmar för människor som utsätts för brott.

Jag kräver inte längre att herr Komstedt skall ta tillbaka något. Herr

Måndagen den
14 maj 1973

*Om åtgärder för att
förbättra sysselsätt-
ningsläget vid ASSI:s
industri i Karlsborg,
m. m.*

Komstedt skulle ju behöva ta tillbaka *allt* som han sagt i sina inlägg och hela sin interpellation om det fanns någon anständighet kvar hos honom. Det finns det inte. Men vad vi skall lära oss av denna debatt, herr talman, är hur viktigt det ändå är att anständiga politiker och journalister tar upp de anklagelser mot etniska minoriteter som ibland brukar resas i den allmänna debatten.

Många av dem som den här diskussionen har gällt kommer från Polen; jag visade det i riksdagen 1969. "De lyckades fly därifrån innan Hitlers trupper marscherade in. De i släkten som stannade kvar är nästan alla döda: skjutna framför massgravar i Bieloza, drivna till gaskamrar i Auschwitz, dödade i bombräder över Warszawa. Men en del kom undan. Och de har sedan vandrat från land till land, och när de fått främlingspass i Frankrike har de hunsats runt från kommun till kommun. De har sökt lägenhet men hört hyresvärdar säga nej; till zigenare hyr man inte ut. De har försökt stanna kvar på olika ställen under längre tid, men polisen har ofta drivit dem vidare. De har sökt till skolor men fått avslag med motiveringen att de inte stadigvarande varit bosatta på platsen."

Och så har åren gått. Skuggan från Polen och hotet från Hitler har vikt undan, men diskrimineringen har hängt som en förbannelse över flera tusen zigenare i alla dessa år. Så är ett antal av dem här i Sverige. Och vi får en debatt där en svensk riksdagsman plötsligt generaliserar om dem på ett sätt som vi hade hoppats att man aldrig mer skulle behöva höra i en demokratisk riksdag.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget vid ASSI:s industri i Karlsborg, m. m.

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Lövenborgs (vpk) den 21 mars framställda interpellation, nr 61, och anförde:

Herr talman! Herr Lövenborg har frågat mig om jag överväger några åtgärder i syfte att förbättra sysselsättningsläget vid ASSI:s industri i Karlsborg, i fråga om såväl förbättrad produktionsplanering på kort sikt som inriktning mot ökad vidareförädling i syfte att trygga den framtida utvecklingen av denna industri. Vidare har herr Lövenborg frågat mig om det föreligger planer på ett bättre tillvaratagande av regionens lövvedstillgångar, exempelvis genom anläggandet av en björkvedsmassafabrik i anslutning till ASSI:s industri i Karlsborg. Slutligen har herr Lövenborg frågat mig hur jag ser på frågan om behovet av en förbättrad samordning mellan ASSI och domänverket.

Jag antar att herr Lövenborg med sin första delfråga om förbättrad produktionsplanering på kort sikt äsyftar åtgärder mot den just nu rådande timmerbristen, som vid ASSI:s sågverk i Lövholmen och Karlsborg framtvingat vissa produktionsinskränkningar.

Det torde inte vara möjligt att helt gardera sig för rubbningar i virkestillförseln. Att bygga upp lager som täcker även oförutsedda

Måndagen den
14 maj 1973 .*Om åtgärder för att
förbättra sysselsätt-
ningsläget vid ASSI:s
industri i Karlsborg,
m. m.*

vädersituationer är inte möjligt. Kostnaderna för det kapital som måste tas i anspråk härför och för virkesskador blir mycket höga.

I år har en osedvanligt mild vinter allvarligt begränsat och försenat utnyttjandet av normala vinterbilvägar genom otillräcklig bärighet. Vidare har inom vissa områden i Norrbotten stora snödjup hindrat avverkningarna. Virkesleverantörerna har på grund av dessa förhållanden inte förmått hålla de månadsvis upprättade leveransplanerna. För att anpassa timmerförbrukningen till den minskade tillförseln måste två veckors driftstopp tillgripas vid sågen i Karlsborg och vissa neddragningar göras i skiftgången vid sågverken i Lövholmen vid lämplig tidpunkt under våren. Frågan utreddes och besluten fattades tillsammans med representanter för de anställda vid ett möte i Luleå den 23 mars.

Sågverksindustrins utbyggnad och nu rådande marknadsläge med särskilt stor efterfrågan på sågtimmer har i år ytterligare accentuerat timmerbristen i Norrbotten liksom på flera håll i övriga Sverige. Som ett led i ASSI:s strävan till decentralisering och ökat medinflytande för de anställda planerar företaget att införa ett särskilt resultatområde för sågade trävaror, inom vilket sågverksrörelsen i Norrbotten kommer att samordnas under en ledningsgrupp. I denna ingår sågverksledningarna, försäljningen, det norra råvarukontoret och representanter för de anställda vid de tre sågverken. Härigenom möjliggörs för de anställda att tidigt bli informerade om och ta aktiv del i t. ex. råvaruförsörjningsläget och driftplanerna. På liknande sätt kommer man att förfara vid de fyra sågverken i Mellansverige.

Beträffande frågan rörande planeringen på längre sikt för Karlsborgs bruk har jag inhämtat att bolaget ständigt arbetar med olika alternativ för fortsatt utveckling. Investeringar på drygt 80 miljoner kronor har nyligen genomförts i Karlsborgs bruk. Dessa investeringar var en del av ett ASSI-program på nära 400 miljoner kronor i Norrbotten. För Karlsborgs bruk har detta inneburit att anläggningen nu i stora delar är en modern sulfatfabrik med en storlek över svenskt genomsnitt. Vidare tillverkas där papperskvaliteter som är väl i nivå med de bästa hos konkurrenterna. Domänverket har genom ökade virkesuttag möjliggjort ASSI:s utbyggnad och produktionsökning. Mellan åren 1971 och 1974 höjs leveranserna av barrmassaved från domänverket till ASSI successivt med inte mindre än totalt 35 procent.

Man kan därför tryggt konstatera att Karlsborgs bruk är en anläggning som har goda framtidsutsikter, jämförliga med andra välskötta anläggningar i Sverige. En undersökning, kallad Plan Norr, pågår om företagets möjligheter till fortsatt vidgad verksamhet i Norrbotten. Inom Plan Norr ligger också ett studium av möjligheterna till vidareförädling av produkterna. Den impregnerings- och infärgningsanläggning för sågade trävaror som nu är under uppförande i Karlsborg är ett exempel på vidareförädling.

En rad åtgärder för att på såväl kort som lång sikt förbättra sysselsättningsläget har således vidtagits. Jag anser därför inte att läget för närvarande påkallar några åtgärder från min sida.

Vad gäller ASSI-anläggningarnas framtida expansion vill jag i sammanhanget framhålla att råvaruknappheten är en begränsande faktor. Tre

Måndagen den
14 maj 1973

*Om åtgärder för att
förbättra sysselsätt-
ningsläget vid ASSI:s
industri i Karlsborg,
m. m.*

fjärdedelar av timret från domänverkets skogar inom Luleå övre och Luleå nedre distrikt i Norrbotten och nordöstra delarna av Västerbotten tillförs ASSI medan återstoden, en fjärdedel, försäljs till ett femtontal sågverk i inlandet. Leveranserna till dessa sågar bedöms som ytterligt betydelsefulla för inlandets näringsliv och sysselsättning.

Under 1950- och 1960-talen gjordes stora timmeruttag ur domänverkets skogar för att i det längsta klara försågningen i Törefors och Båtskärsnäs. På grund av ändrad sammansättning av den skog som nu avverkas kan den totala timmerkvantiteten inte ökas trots större virkesuttag. Omedelbara, kortsiktiga ökningarna av timmeruttagen innebär minskade leveransmöjligheter under relativt lång tid framåt. På sikt ökade timmeruttag från domänverket är inte heller möjliga. Kustsågverken och sågverksindustrin i sin helhet inom området kan därför inte grunda planerade produktionsökningar på förhoppningar om ökade leveranser från statsskogarna.

Vad beträffar frågan om bättre tillvaratagande av övre Nörrlands tillgångar av björkved vill jag nämna att ASSI vid flera tillfällen har undersökt möjligheterna att förädla björk i Karlsborg. Hittills har dessa utredningar visat att tillgången på björk inte är tillräckligt stor för att motivera en björkmasselinje. Allt lövvirke som det är ekonomiskt möjligt att avverka och transportera tas redan ut ur domänverkets skogar. Skogsbruket söker driva fram befintliga lövvedskvantiteter till sådana dimensioner och kvantiteter att virket kan tas emot och nyttiggöras av industrin. Den bekämpning av lövskog som pågår riktar sig inte mot den typ av lövvegetation som kan väntas växa ut till godtagbara skogsbestånd.

Vad slutligen gäller samverkan mellan ASSI och domänverket vill jag nämna att denna fråga var föremål för beslut av 1968 års riksdag, som bl. a. innebar en betydande personidentitet mellan de båda företagens styrelser. Ett nära samarbete sker mellan domänverkets norra distrikt och ASSI:s kontor i Piteå, som svarar för råvaruanskaffningen i norr. Sedan cirka ett år pågår försök och ansträngningar att driva samarbetet därhän, att man i olika frågor planerar och agerar såsom en enhet med gemensamt ansvar för virkestillförseln. Enligt vad jag inhämtat har nuvarande former för samverkan visat sig väl avvägda och tillgodoser de uppställda kraven på bästa möjliga gemensamma lösningar för ASSI och domänverket. Därigenom åstadkommes också förutsättningar för en ökad trygghet i sysselsättningen för de anställda.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Eftersom herr Lövenborg är förhindrad att ta emot svaret på sin interpellation ber jag i hans ställe att få tacka industriministern för detta svar. Industriministern går där utförligt in på de olika delfrågorna, och jag skall bara på några punkter kommentera svaret.

Hänvisningen till att den osedvanligt milda vintern har medfört försämring av vinterbilvägarna och därmed åstadkommit rubbningar i leveranserna har bemötts av domänverket, den största leverantören av virke till Karlsborgssågen. I en intervju i Norrskensflamman den 14 mars sade man från verkets sida: "Vi har gjort vad som på oss ankommit. Vi har ingen skuld i ASSI:s virkesbrist, och då svarar vi för närmare 60

procent av behovet där av sågtimmer. Vi följer uppgjort leveransavtal.”

Om tillståndet på skogsvägarna sade man: ”Vägarna i skogarna är fina, och att vi inte haft några svårigheter att få fram timmer enligt avtal, visar att lagren i stort sett är tömda. Nu kör vi timmer till Karlsborg och Lövholmen direkt från hyggerna efter hand som huggarna hinner få fram.”

I den här frågan är meningarna alltså mycket delade. Men vilken uppgift som än är den riktiga kvarstår ändå frågan, om det inte är möjligt att bättre än vad som har varit fallet i vinter gardera sig med en lageruppbyggnad. Det måste i sin tur vara en fråga om bättre planering.

Under den senaste vintern har just den punkten ofta och starkt betonats från arbetarhåll. Därvid har man inte bara utgått från de aktuella hoten om driftinskränkningar och permitteringar, utan man har också utgått från den oro inför framtiden som finns inom denna bygd.

Industriministern säger i sitt svar att man tryggt kan konstatera att Karlsborgs bruk är en anläggning som har goda framtidsutsikter. I en bygd där man minns nedläggningen i Båtskärsnäs, det som hände i Törefors och händelser längre bort i tiden är kanske den förvisningen inte lika stor. Osäkerheten bland ASSI:s anställda och befolkningen i övrigt har ju också orsakats av ASSI-ledningens ovilja att satsa på en utbyggnad av hamnen. Det besked som kom för några dagar sedan från sjöfartsverket, att man där motsätter sig hamnutbyggnaden, har naturligtvis bidragit till att ytterligare öka denna oro. Många arbetare uppfattar inställningen i hamnfrågan som en strävan att strypa åt ASSI:s verksamhet i Karlsborg och en inriktning mot en centralisering av verksamheten i vidare bemärkelse.

När det så gäller den framtida utvecklingen vid ASSI framhåller industriministern råvaruknappheten som en begränsande faktor. I interpellationen sägs att det är svårt att få grepp på talet om virkesbrist i Norrbotten, eftersom också det är en fråga som man har skilda meningar om på experthåll. Detta belyses t. ex. av att skogsvårdsstyrelsen uppger att det inte råder någon virkesbrist i länet. Dess representant vill enligt en tidningsartikel att ”diskussionen om virkesbrist i ett län med ett totalt tillgängligt virkeskapital (marken ovan skogsodlingsgränsen frånräknad) av nära 40 års avverkningar i nuvarande storlek bör nyanseras och ges de rätta proportionerna”.

Frågan om ASSI:s skogstillgångar är emellertid intressant i det här sammanhanget. Övriga skogsbolag har som bekant väldiga egna skogar, men så är inte fallet med det statliga företaget. Svenska träindustriarbetareförbundets sektion på Seskarö framhåller i en skrivelse till regeringen att ASSI behöver egen skog för att säkra råvarutillgången för sina anläggningar i Norrbotten, och man vill att regeringen skall undersöka möjligheterna att överföra domänverkets skog till ASSI. Det vore intressant att höra hur industriministern ser på det uppslaget.

Men frågan om virkestillgången aktualiserar ändå återigen industrins inriktning. Möjligheten att tillverka tidningspapper, finare emballage, hushållspapper och annat i den vägen har förts fram i diskussionerna. Men marknaden och dess behov kan dessutom kräva utveckling i andra riktningar än de träbaserade. Redan nu tillverkar ju företaget plastsäckar

Nr 86

Måndagen den
14 maj 1973

*Om åtgärder för att
förbättra sysselsätt-
ningsläget vid ASSI:s
industri i Karlsborg,
m. m.*

Måndagen den
14 maj 1973

*Om åtgärder för att
förbättra sysselsätt-
ningsläget vid ASSI:s
industri i Karlsborg,
m. m.*

och förpackningar av polystyren. Det borde alltså vara ett intresse att driva vidareförädlingen ännu längre mot konsumtionshärdig produkt.

Industriministerns svar ger inte mycket att ta fasta på i den delen men jag vill nog, i likhet med interpellanten, betona att man för att trygga Karlsborgsindustrins framtid och ge möjlighet till expansion måste gå in för en ökande förädlingsgrad. Staten måste här gå in för att utveckla helt nya linjer inom skogsproduktförädlingen. Det är nödvändigt att bryta den ensidiga utvecklingen inom ASSI:s industrier – en utveckling som är markant bl. a. i Karlsborg – med hänsyn till behovet av att öka sysselsättningen och med hänsyn till den internationella konkurrensen men också med hänsyn till det väldiga råvarubehov som finns i den nuvarande typen av produktion.

Jag vill än en gång, herr industriminister, tacka för svaret. Jag hoppas att de hänvisningar som har gjorts till planerade utvecklingsåtgärder verkligen skall omsättas i praktisk handling inom en snar framtid, så att inte människorna som arbetar på ASSI och Karlsborg skall gå samma öde till mötes som det som drabbade arbetarna i Båtskärsnäs.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag har i mitt svar angivit att betydande investeringar gjorts i ASSI:s anläggningar - närmare 500 miljoner kronor – och dragit slutsatsen att med de investeringarna har vi ett rationellt företag, väl i klass med vilket annat företag som helst i vårt land. ASSI bör därför ha stora möjligheter i framtiden. Jag har ingen anledning att ändra något i det uttalandet.

Virkesituationen för Norrland, innefattande Norrbotten, är naturligtvis ett problem. Det är inte för inte som det sedan lång tid tillbaka drivs förhandlingar av svenska företag med bl. a. Sovjetunionen om import av massaved. Det har angetts – och jag kände till det – att man söker få köpa en kvantitet på ca 1 miljon m³ om året under en period framåt. Vi vet ännu inte till vilket resultat dessa förhandlingar leder.

Jag utesluter heller inte att man i de förhandlingarna diskuterar köp av sågtimmer för att få möjligheter till en bättre lagerhållning.

Därmed är vi inne på det intressanta problemet: Vad är det som hänt uppe i Norrland och inte minst i Norrbotten? Jag tror att man bör beakta att vi under några år i den lokaliseringpolitiska aktiviteten medgivit icke obetydliga lån och bidrag till mindre sågverk i det norrländska inlandet för att på det sättet befrämja sysselsättningen och naturligtvis då även avsättningen av sågtimmer. Detta påverkar helt naturligt också situationen för de större anläggningar, bl. a. statens egna, som vi nu diskuterar. Det visas klart av de besvärigheter som uppstått i vinter. Det är riktigt att domänverket har hållit sina leveransåtaganden, men på grund av de besvärigheter som förekommit i vinter har en viss förskjutning av leveranserna månad efter månad inträffat. Detta gjorde att man vid sågverket helt plötsligt befann sig i en helt ohållbar situation. Det medförde att man fick ett driftstopp på ungefär två och en halv vecka för vissa anställda. Det är emellertid nu överståndet, och produktionen är i dag åter i full gång.

Resultaten av diskussionen om vilka åtgärder man bör vidta har jag

Måndagen den
14 maj 1973*Ang. utnyttjandet
av anslagna medel
för oljebekämp-
ning till sjöss*

redovisat i mitt svar: försök med en planeringsverksamhet i vilken alla parter skall vara involverade.

Fru Marklund har tagit upp frågan huruvida ASSI skall ha egna skogstillgångar. Vi har nu ett speciellt verk, domänverket, som förvaltar statens skogar. Vi har klart angett att ett samarbete mellan ASSI och domänverket skall förekomma. Det framgår också klart av mitt svar att ca 75 procent av det råvarubehov som ASSI:s industri i Norrbotten har täcks av domänverket. Jag kan inte förstå att en splittring av förvaltningsuppgifterna skulle kunna ge ett bättre resultat än det samarbete som skall ske mellan ASSI och domänverket beträffande råvarutillförseln.

Man kan naturligtvis diskutera om det är möjligt att ta ut mer skog. Man kan också diskutera om det är möjligt att göra uttag från det s. k. nollskogsområdet, som också ASSI har ägoandelar i. Vi har låtit domänverket genomföra en utredning i den här frågan, vilken nyligen har publicerats och som visar att man under vissa betingelser kanske skulle kunna göra det. Men jag är inte övertygad om att det i och för sig kommer att hjälpa ASSI vid dess anläggningar i kustbandet i någon avsevärd omfattning.

Jag kommer slutligen till frågan om hamnen, vilken inte berörs i själva interpellationen. Jag ser detta såsom ett i och för sig viktigt problem som måste lösas från ekonomiska och rationella utgångspunkter. Det är vad ASSI sökt göra. Det påverkar i stort sett inte driften vid de anläggningar som vi nu har talat om.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för de uppgifter som han nu har kompletterat sitt svar med, och jag vill gärna tolka hans vilja att allvarligt diskutera de här frågorna som positiv för deras fortsatta utveckling. Intressant är bl. a. uppgiften att förhandlingar pågår med Sovjetunionen om inköp av behövliga produkter. Framgångar i de förhandlingarna kan kanske vara en del i det som skall medverka till att inför kommande vintrar förhindra situationer av det slag som arbetarna vid ASSI i Karlsborg har utsatts för under denna vinter.

När sedan industriministern talar om skogstillgångarna och träindustriarbetarnas propåer om att överlåta domänverkets skog till ASSI, så tycker jag att hänvisningen till att 75 procent av domänverkets skog går till ASSI:s verksamhet ger anledning att ställa frågan om inte domänverkets *alla* skogstillgångar borde tillfalla det statliga ASSI.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. utnyttjandet av anslagna medel för oljebekämpning till sjöss

Herr civilministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Torwalds (c) den 15 mars framställda interpellation, nr 60, och anförde:

Herr talman! Herr Torwald har frågat mig hur under de senaste tre åren beviljade anslag till anskaffning av bekämpningsanordningar vid oljeutsläpp till sjöss respektive till tekniskt utvecklingsarbete för hit-

Måndagen den
14 maj 1973

*Ang. utnyttjandet
av anslagna medel
för oljebekämp-
ning till sjöss*

hörande arbetsuppgifter i stort har utnyttjats och vilka resultat som har nåtts.

Låt mig börja med att kortfattat analysera de problem som den för oljebekämpning till sjöss ansvariga myndigheten ställs inför och hur man där söker bemästra dessa.

Av de mellan 200 och 300 oljeutsläpp som årligen registreras i våra kustvatten och i öppna sjön längs kusten är de allra flesta av relativt liten omfattning. Direkta bekämpningsinsatser som det åligger tullverkets kustbevakning att ombesörja sker endast då detta bedöms nödvändigt för att skydda stränderna och det marina livet i strandzonen. I övriga fall begränsas insatserna till uppföljning av konstaterade oljeutsläpp tills de inte längre utgör något hot mot kusten.

Dessa "vardagsutsläpp", som till övervägande del härrör från fartyg under gång, kan redan vid upptäckt ha fått en sådan spridning över vattnet att upptagning på mekanisk väg är helt eller delvis omöjlig att utföra. Kusthotande oljeutsläpp av detta slag måste därför i vissa fall oskadliggöras på annat sätt. Härvid har man på teknikens nuvarande ståndpunkt i huvudsak två metoder att välja på: absorbering och dispergering.

Absorbering innebär att man sprider ett naturligt eller syntetiskt absorberingsmedel över oljeutan som får oljan att dra ihop sig till mer eller mindre smetfria klumpar. Problemet med denna metod är emellertid att den sålunda absorberade oljan på ett eller annat sätt måste tas upp ur vattnet. I brist på ännu ej fullt utvecklade anordningar härför är man tills vidare hänvisad att göra detta med hjälp av enklare redskap vilket i många fall gör metoden föga användbar i öppna sjön, särskilt om oljan är utspridd över en större yta.

I de fall mekaniska metoder inte kan användas är i dag dispergering den enda praktiskt användbara bekämpningsmetoden. Denna metod har under senare år använts vid ett 20-tal fall per år räknat för hela landets kustfarvatten.

Frågan om dispergeringsmetodens för- och nackdelar sysselsätter kvalificerade tekniker och vetenskapsmän världen över. Också i Sverige pågår forskning på området. Sälunda finns bl. a. en särskild, till Institutet för vatten- och luftvårdsforskning knuten forskningsgrupp som har till uppgift att studera dessa och andra med oljebekämpning till sjöss sammanhängande frågor och vars verksamhet delvis bekostas från oljebekämpningsanslaget. Naturvårdsverket finansierar vidare forskning rörande dispergeringsmedlens giftighet och biologiska effekter.

Det är i dag inte möjligt att generellt uttala sig för eller emot en användning av dispergeringsmetoden. Det är emellertid uppenbart att man inte kan bortse från metodens biologiska effekter. Metoden bör därför användas restriktivt, vilket också sker. Målsättningen för beredskapsorganisationens materiella uppbyggnad är att så långt möjligt samla upp och omhändertaga oljan.

För att detta skall kunna göras krävs bl. a. att lämplig utrustning och för dennas hantering erforderliga arbetsplattformar finns till hands. Materielen måste dessutom kunna tas i bruk innan oljebältet fått alltför stor utbredning. För effektiva insatser med materiel av detta slag krävs

Måndagen den
14 maj 1973*Ang. utnyttjandet
av anslagna medel
för oljebekämp-
ning till sjöss*

vidare att det finns personal som är tränad och utbildad för uppgiften.

I vad gäller materielsidan vill jag påpeka att det här gäller en internationellt sett helt ny teknik, som kräver inte obetydliga forsknings-, försöks- och utvecklingsinsatser. Det arbete som i generaltullstyrelsens regi bedrivits på detta område med anvisade medel från oljebekämpningsanslaget har särskilt under de senaste åren främst varit inriktat på att utveckla fartygsburna anordningar för upptagning av till sjöss inringad olja samt på flytande behållare av typen uppblåsbara containers för förvaring av olja, som har tagits upp ur vattnet. En viktig del av utvecklingsarbetet har varit att tekniskt anpassa olika anordningar för hopsamling, upptagning och förvaring av olja till varandra i avsikt att få fram operativt kompletta och i öppna sjön fungerande system.

Det utvecklingsarbete som sålunda bedrivits, delvis i samarbete med såväl svenska som utländska industriföretag m. fl., har lett till att man inom kustbevakningen i dag förfogar över mekaniska upptagningssystem av sådan kapacitet att de kan bemästra oljeutsläpp av den omfattning som hittills har förekommit vid tankfartygsolyckor i och intill svenska farvatten. Att antalet helt kompletta sådana system ännu är relativt begränsat sammanhänger med att utvecklingen av vissa komponenter i dessa system varit mycket tids- och arbetskrävande. Först nyligen har man kommit fram till godtagbara konstruktioner.

Beredskapsorganisationen måste emellertid även vara anpassad för att kunna ta hand om oljeutsläpp av i verklig mening katastrofartad natur. Detta ställer helt naturligt alldeles särskilda krav på de olika komponenterna i härför avsedda mekaniska upptagningssystem och på dessas hanterande. För att möta sådana mera extrema kapacitetskrav är man för närvarande i allt väsentligt hänvisad till den utländska marknaden, som nu har börjat få fram inringnings- och upptagningsmateriel med mycket goda prestanda.

Den första komponenten i ett system för omhändertagande av mera betydande kvantiteter löskommen olja har levererats i dagarna, och de övriga komponenterna är beställda för leverans under de närmaste månaderna. Vid fullt genomförd organisation beräknas sådana system finnas i beredskap inom samtliga fyra kustbevakningsdistrikt.

Av grundläggande betydelse för att till sjöss under olika förhållanden effektivt kunna hantera framför allt utrustning för mekanisk upptagning av löskommen olja är att man har tillgång på lämpliga och för ändamålet anpassade arbetsplattformar i form av specialfartyg och arbetsbåtar m. m. En del av dessa enheter fyller härvid samtidigt funktionen som rörliga förråd för oljebekämpningsmateriel, som depåfartyg för mindre oljebekämpningsenheter samt som ledningsfartyg vid oljebekämpningsaktioner som kräver stora insatser med fartyg och flyg. Härigenom kan man samtidigt tillgodose kravet på hög beredskap och kravet på god uthållighet vid större bekämpningsoperationer till sjöss.

För anskaffning av bekämpningsmedel och bekämpningsanordningar har riksdagen för budgetåren 1970/71–1972/73 beviljat sammanlagt 8,1 miljoner kronor. Härtill kommer ca 3,5 miljoner kronor som anslagits av AMS-medel för samma ändamål. Av dessa medel har 9,2 miljoner kronor använts för anskaffning av fartyg och anordningar, häri inräknat

Måndagen den
14 maj 1973

— — — — —
*Ang. utnyttjandet
av anslagna medel
för oljebekämp-
ning till sjöss*

erforderliga arbetsplattformar, i första hand avsedda för inringning och upptagning på mekanisk väg av löskommen olja. Dispergeringsmedel och spridningsanordningar för sådana medel har anskaffats till ett belopp av sammanlagt 1,4 miljoner kronor, medan 1 miljon kronor disponerats för inköp av absorberingsmedel och andra oljebekämpningsmedel liksom för anskaffning av ankringsdon, verktyg och diverse specialutrustning. Viss del av denna materiel förvaras eller är installerad i de fartyg som ingår i kustbevakningens organisation, medan huvuddelen förärvs i ett 25-tal kustförråd.

Vid utgången av innevarande budgetår har ungefär två tredjedelar av den materiel anskaffats som beräknas ingå i en fullt genomförd beredskapsorganisation för oljebekämpning till sjöss. För budgetåret 1973/74 har beräknats 2,4 miljoner kronor till fortsatt anskaffning av oljebekämpningsmateriel. Av dessa medel beräknas ca 2 miljoner kronor användas för serieanskaffning av sådan materiel för mekanisk upptagning som färdigt utvecklats eller provats genom tullverkets försorg.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Låt mig först tacka civilministern för det utförliga svaret angående beredskaps- och bekämpningsorganisation vid oljeutsläpp till sjöss. Det är nu drygt två år sedan, närmare bestämt den 10 maj 1971, som civilministern och jag hade tillfälle att diskutera dessa frågor med anledning av en interpellation, som jag då hade väckt. Jag hade kanske väntat mig att civilministern i t. ex. statsverkspropositionen skulle ha tagit initiativet till en närmare redovisning av hur tullverket har arbetat för att komma till rätta med oljeutsläppen till sjöss. Men så har ännu icke skett, trots att det ju är avsevärda belopp som avsatts för forskning och materielanskaffning på detta område. Mot denna bakgrund fann jag det naturligt att genom en interpellation ge civilministern tillfälle att för kammaren redovisa hur beviljade anslag till anskaffning av bekämpningsanordningar m. m. utnyttjats och vilka resultat som har nåtts, när det gäller forskning och tekniskt utvecklingsarbete på detta viktiga fält.

För en västkustbo ställer det sig ju ganska naturligt att söka klarlägga vilken beredskap som finns, när det gäller att komma till rätta med oljeutsläpp till sjöss, eftersom dessa på ett så påtagligt sätt påverkar och hotar miljön i kustområdena. Detta intresse tar sig även uttryck i form av talrika inlägg och artiklar i den västsvenska pressen, där inte minst journalister hos Göteborgs-Posten utträttat ett synnerligen intresserat och värdefullt arbete för att belysa de problem som finns i samband med oljebekämpning. Från tullverkets sida har man däremot varit anmärkningsvärt sparsam när det gäller att lämna informationer om till vilket resultat man har nått med sitt utvecklingsarbete beträffande metoder att ta upp löskommen olja.

Från denna synpunkt kan jag inte underlåta att säga att jag finner det illavarslande att man så sent som för ett år sedan - närmare bestämt i mars 1972 - inom tullverket tydligen ännu inte hade fått fram några mer avancerade metoder för oljeupptagning. Detta belyses av ett par tidningsnotiser från de aktuella dagarna, där det redovisades, att man på måndagen hade upptäckt ett stort oljeutsläpp till sjöss, strax utanför

Måndagen den
14 maj 1973*Ang. utnyttjandet
av anslagna medel
för oljebekämp-
ning till sjöss*

Vinga. Hela oljebältet var cirka 20 km långt och 300 meter brett, men vädret var å andra sidan det gynnsammaste tänkbara för en upptagning av oljan. Men enligt Expressens redovisning så skedde detta på ett synnerligen amatörmässigt och hantverksbetonat sätt. Jag citerar: "Hela söndagen slet 8 man för att få upp oljan. I mörker och kyla. Öste med kaffeburkar upp oljan i soppåsar. Efter 13 timmar hade man fått ihop ett 100-tal säckar som fördes in till Göteborg.

Kustbevakningen pustade ut, trodde sig vara färdig. Men man hade fel – det fanns mer olja. I det längsta drog man sig för att använda kemiska medel mot oljan. Men oljeutsläppet var för stort och bekämpningen måste gå fort. Väderlekstjänsten varnade nämligen för tilltagande västlig vind. Det fanns stor risk för att oljan skulle driva in mot land. I så fall betydde det katastrof. Det tar 5–6 år innan oljan i en badvik har torkat helt."

Denna och andra samstämmiga tidningsnotiser avslöjar alltså, att tullverket icke under första halvåret 1972 disponerade över hjälpmedel och metoder som gjorde det möjligt att under bästa tänkbara väderleksförhållanden ta upp löskommen olja till sjöss. Att manuellt ösa upp olja med hjälp av kaffeburkar och hinkar torde knappast kunna hänföras till rimliga lösningar vid mera betydande oljeutsläpp, även om man gärna lovordar berörd personals ambitioner att göra vad som göras kunde i avsaknad av effektivare utrustning.

Uppgifter om denna manuella oljeupptagning var så mycket mera förvånande, som man i en tidningsartikel den 12 november 1971 informerades om att tullverket hade låtit tillverka en oljeuppsamlare vid Karlstads varv. Enligt uppgift lär denna ha befunnit sig i Göteborg vid tillfället i fråga, alltså vid oljeutsläppet i mars. Men tidigare prov hade tydligen klarlagt att oljeupptagaren fungerade så otillfredsställande, att tullen avstod från att ens försöka använda den vid det här utsläppet.

Vid samma tillfälle sägs följande i en intervju med tullöverkontrollör Ove Fredriksén i Göteborgs-Posten den 21 mars 1972: "Kan ni inte använda länsor? Teoretiskt är det möjligt, men inte ekonomiskt, en havslänsa kostar 300 kronor/meter. Oljebältet är mellan 2 och 3 mil långt – vi skulle alltså behöva en länsa som kostar flera miljoner kronor. Göteborgs hamn har inte ens utrustning att länsa in Torshamnen, vilket förra veckans utsläpp där ger exempel på, säger Ove Fredriksén. Dessa utsläpp har medfört att Hönö och Öckerö i viss mån sölots ned med olja och vållat problem som för närvarande är under debatt."

Uppgiften om att man så sent som förra våren saknade utrustning för att ringa in oljeutsläpp i Torshamnen, dvs. oljehamnen i Göteborg, är ju minst sagt uppseendeväckande. Men enligt vad jag under hand inhämtat, lär denna brist nu i det närmaste vara avhjälp. Man använder sig här av en svensktillverkad länsa. Prisuppgifterna på högsjölänsen är också förvånande, eftersom det lär finnas svensktillverkade av STU utprovade länsor, som kostar cirka 70 kronor löpmeter. I citatet ur Göteborgs-Posten anges kostnaden till 300 kronor per löpmeter. Det är för övrigt just dessa länsor som läggs ut i Torshamnen i Göteborg.

Svenska västkustfiskarnas centralförbund har gjort en framställning till jordbruksdepartementet med begäran om förbud mot användande av

Måndagen den
14 maj 1973

*Ang. utnyttjandet
av anslagna medel
för oljebekämp-
ning till sjöss*

emulgeringsmedel vid oljeutsläpp. Med anledning härav har gränschefen vid tullverket i ett yttrande av den 7 juni 1972 bl. a. anfört följande: "Den mekaniska metoden innebär att till sjöss löskommen olja i första hand hindras att sprida sig genom inringning med hjälp av länsor. Ett grundvillkor för metodens användning är därför att oljan inte hunnit sprida sig alltför mycket. Utöver inringning krävs vid mekanisk bekämpning dels att den inringade oljan kan bringas upp ur vattnet, dels att oljan (oljeblandningen) kan härbärgeras i direkt anslutning härtill. Trots ett betydande tekniskt utvecklingsarbete bl. a. i USA, är denna metod ännu inte fullt utvecklad. Särskilt gäller detta användningen i öppna sjön. Anskaffning av materiel för mekanisk oljebekämpning, vars hanterande kräver tillgång till fartyg med särskild utrustning, har emellertid för den svenska beredskapsorganisationen kunnat inledas innevarande år och beräknas i huvudsak kunna fullföljas under 1973 och 1974."

Det är i stort sett dessa synpunkter och denna målsättning som redovisas också i dagens svar från civilministern.

Enligt uppgifter under hösten 1972 och början av 1973 har tullverket anskaffat två fartyg, Tv 041 respektive 042, och specialutrustat dessa. För egen del vill jag gärna här omedelbart redovisa att jag ställer mig synnerligen skeptisk till dessa och andra fartygsanskaffningar. Såvitt jag kunnat finna har många andra länder gått andra vägar när det gällt att bygga upp en organisation för upptagning av olja. Man har där försökt att skaffa fram länsor och oljeupptagare som kan lastas ombord på tillgängliga fartyg i de farvatten där oljeutsläppet har ägt rum. Av vad jag tidigare sagt har ju klart framgått vikten av att man så snabbt som möjligt tar itu med löskommen olja. Och för att detta skall kunna ske måste man ha möjlighet att använda de fartyg som finns i närområdet. Även om tullverket skulle anskaffa ytterligare specialfartyg, måste man ändå i det övervägande antalet av fallen räkna med ganska långa gångtider innan man når fram till det aktuella oljeutsläppet. Såvitt jag har mig bekant pågår det också försök i samarbete med STU för att konstruera ändamålsenliga högsjölänsor och oljeupptagare med uppsamlingsanordningar lämpliga att använda på t. ex. tillgängliga fiskefartyg.

Herr talman! Låt mig till sist ge några korta synpunkter på hur jag personligen - efter många kontakter med fiskare och annat sjöfolk - kommit fram till att oljeskyddet bör organiseras. I ett par av de tidigare citerade uttalandena av representanter för tullverket påstår dessa att det är nödvändigt att "ringa in" oljeutsläppen till havs för att sedan med olika anordningar kunna ta upp oljan på mekanisk väg. Man säger dock: "Dessa utsläpp har i regel så stor utbredning att vi inte har och knappast heller kommer att få så mycket högsjölänsor att detta låter sig göra!" Man är alltså ganska defaitistisk.

De personer jag haft kontakt med menar att denna uppfattning är felaktig. Det finns bl. a. högsjölänsor av svensk tillverkning med upptagningsanordningar, som arbetar efter ungefär samma princip som när två fiskefartyg samarbetar vid trålning. Som framgår av den bild jag nu visar på TV-skärmen är utsläppen som regel bara 200-400 meter breda, men däremot ofta 1 eller 2 mil långa, beroende på att oljan utsläppts från fartyg under gång. Vid normala väderleksförhållanden bör

man lägga ut ca 500 m högsjölänsor vid kortändan av utsläppet. Därefter kopplar man till en båt i vardera ändan av länsan och kör långsamt fram längs oljeutsläppet. Oljan samlas då upp i botten av den "häv" som länsan bildar vid bogseringen. Vid denna häv placerar man sedan uppsamlingsanordningarna för oljan. Såvitt jag vet har STU tagit mycket aktiv del i försök m. m. för att utveckla dessa anordningar, och de lär nu fungera tillfredsställande.

Med detta har jag velat belysa det förhållandet att det inte är nödvändigt att ringa in ett oljeutsläpp, som kanske är 2 mil långt, utan att det där räcker med att ha en front av länsor, som man sedan med hjälp av exempelvis två fiskebåtar bogserar fram längs utsläppet – i regel motströms och motvinds – för att samla in oljan.

Jag är också mycket skeptisk till tanken att tullverket anskaffar ett stort antal båtar för oljebekämpningen. Det är ekonomiskt och tekniskt orimligt. Inte skaffar sig städerna i södra Sverige en stor egen maskinpark för att klara de relativt fåtaliga snöfallen. Nej, man träffar avtal med åkare och jordbrukare, så att dessa mot en låg "beredskapsersättning" ställer personal och maskiner till förfogande, när det behövs. Detta har visat sig vara ekonomiskt fördelaktigt för alla berörda parter.

På samma sätt, menar jag, bör vår oljeskyddsberedskap vara uppbyggd. Lägg upp ett relativt stort antal depåer med materiel för mekanisk upptagning av löskommen olja. Träffa sedan avtal med fiskarna om vård av materiel samt insats med bemannade fartyg vid behov. I den trängda ekonomiska situation som många fiskare befinner sig i skulle detta kunna ge ett värdefullt tillskott i budgeten. Efter en kort instruktion kan fiskarna säkert klara handhavandet av sådan här materiel, och deras båtar har tillgång till erforderliga vinschar m. m. Och sist men viktigast: man får garanti för att vid oljebekämpningen snabbt ha tillgång till personal som kan hantera en båt och dess utrustning och som vet allt av värde beträffande ström- och vindförhållanden m. m. i de aktuella farvattnen. Och dessutom har fiskarna yrkesmässigt ett intresse av att oljan blir upptagen på mekanisk väg i all möjlig mån. På så sätt kan de nämligen samtidigt skydda fisket såsom näring och miljön vid sin hemörs stränder.

Mot denna bakgrund hoppas jag därför, att civilministern vill medverka till att tullverket i fortsättningen koncentrerar sig på att anskaffa länsor och uppsamlingsanordningar. Några ytterligare fartyg bör däremot enligt min mening ej anskaffas.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Herr Torwald var förvånad över att det inte i statsverkspropositionen hade förekommit någon utförligare redovisning av på vilket sätt vi har använt de pengar som vi hitintills fått eller som vi har begärt när det gäller oljebekämpning till sjöss. Jag vill på den punkten säga att det ju inte är vanligt att vi har den typen av redogörelser under alla punkter i huvudtitlarna. Jag hänvisar till tullens petita i det här sammanhanget, som är en offentlig handling och där herr Torwald alltså har möjligheter att mera i detalj studera hela uppläggningsen av oljeskyddsberedskapen, hur pengarna hitintills har använts och hur de är tänkta att användas.

Måndagen den

14 maj 1973

*Ang. utnyttjandet
av anslagna medel
för oljebekämp-
ning till sjöss*

Jag tycker faktiskt att herr Torwald som riksdagsman har bättre möjligheter att få upplysningar än att gå till pressen och inhämta vad den har att skriva om våra försök att klara de här uppgifterna. Med tanke på det intresse som jag förstår att herr Torwald hyser för den här frågan skall jag ställa till förfogande allt det material som vi över huvud taget har, där vi belyser de problem som är förknippade med den här besvärliga uppgiften och också problemen bakom försöken att lägga upp en effektiv oljeskyddsberedskap här i landet. Jag tror nämligen att det är att ge en alldeles felaktig bild av läget i den här frågan om man framställer vår oljeskyddsberedskap som så dålig att vi med några kaffeburkar försöker bemästra de inträffade oljeutsläppen. Om man mot bakgrunden av det antal utsläpp det har varit fråga om ser hur tullverket har klarat sin uppgift under de år då verket har haft ansvaret för oljeskyddsberedskapen, skall man tvärtom kunna konstatera att verket utomordentligt framgångsrikt har lyckats både bygga upp beredskapen och bemästra de katastrofotillbud som har förekommit. Jag vågar faktiskt påstå att Sverige är ett av de länder som har kommit längst när det gäller att åstadkomma en oljeskyddsberedskap av den här karaktären.

Men det finns som sagt svårbemästrade problem. Inte minst är det ju relativt nya uppgifter som samhället här har lagt sig ombord med. Det gäller inte bara från svensk sida utan internationellt sett. Därför har man också haft svårigheter att i tid få fram konstruktioner och anordningar av olika slag som är önskvärda i dessa sammanhang för att åstadkomma goda hjälpmedel när det gäller den mekaniska upptagningen.

Jag är helt ense med herr Torwald om att inriktningen i vår oljeskyddsberedskap skall vara att vi skall försöka ta upp löskommen olja på mekanisk väg. Men här finns inte ens internationellt goda konstruktioner ännu av sådan art att det varit skäl att satsa stora pengar på dem. Därför har det också påbörjats ett svenskt utvecklingsarbete i dessa sammanhang. Det exempel som herr Torwald själv nämnde och som STU för närvarande stöder med pengar gäller en anordning som inte heller är färdigutvecklad. Den kan inte tas i bruk i dagens läge, utan man behöver utveckla den ytterligare för att se om den skall kunna fylla de funktioner som herr Torwald här skildrade.

Jag tycker att det är fel, herr Torwald, att ge sken av att vi i dag på det enkla sätt som herr Torwald beskrev skulle kunna få tillgång till en bra oljeskyddsberedskapsorganisation. Jag tror i stället att vi skall vara överens om att vi här står inför många besvärliga och svårbemästrade uppgifter, och jag tycker att vi skall vara ganska glada över att vi har kommit ett gott stycke på väg i vårt land och att vi med förtroende för inte minst tullverket skall kunna arbeta vidare på denna väg för att utveckla och stärka vår oljeskyddsberedskap. Vi når i varje fall inga bättre resultat genom att vi sprider uppfattningen att vi skulle vara så urbotat illa utrustade på den här punkten i vårt land, som jag nog tyckte att herr Torwald ville ge ett intryck av.

Sedan berörde herr Torwald i sitt inlägg också frågan om dispergeringen. Han säger att det har gjorts en framställning från Västkustfiskarna om att den metoden borde förbjudas. Man har från jordbruksdepartementet gett ett utförligt svar på den punkten, där man konstaterar att ett

Måndagen den
14 maj 1973*Ang. utnyttjandet
av anslagna medel
för oljebekämp-
ning till sjöss*

förbud mot användning av dispergeringsmedel i dag skulle ställa oljeskyddet inför en utomordentligt svår situation. Vi tvingas konstatera att vi inte klarar allt med mekanisk upptagning. Därför måste vi tillgripa dispergering i vissa lägen, om vi vill skydda kusten, sjöfågel osv. Men det är naturligtvis viktigt att man är försiktig med dispergeringsmedlen och deras användande, eftersom vi är medvetna om att de kan ha vissa biologiska, mindre önskvärda effekter med sig.

Därför finns det ju anvisningar som tullverket utarbetat efter samråd med naturvårdsverket och som slår fast hur man får använda dispergeringsmedel. Det finns också förteckning över marinbiologiskt särskilt känsliga vattenområden, inte minst på Västkusten, där dessa medel över huvud taget inte bör användas. Det pågår, som jag hänvisade till i mitt svar, ett forskningsarbete både i IVL:s regi i den särskilda forskargruppen och genom statens naturvårdsverk för att man skall komma ännu bättre underfund med vilka medel som kan användas utan risk för att de skall skada vattnen.

Jag kan väl säga här, för att man skall få en riktig proportion på de risker som är förknippade med dispergeringen, att i fjol var det totalt, i landet som helhet, 43 oljebekämpningsaktioner som genomfördes av kustbevakningen. Vid mer än hälften av dessa användes mekaniska eller halvmekaniska anordningar för bekämpningen. Dispergering användes i totalt 16 fall – fyra å fem insatser per kustdistrikt under året. Inom västra kustdistriktet har man beräknat att vid av kustbevakningen utförda dispergeringsinsatser under loppet av ett helt år förbrukas ungefär samma kvantiteter tensider som varje dag släpps ut i Göta älv genom Göteborgs avloppsvatten. Härvid skall noteras att de medel som används i dessa sammanhang är ytterst skonsamma – det är ungefär som en svag tvållösning.

Det är för att få litet proportioner på de faror som man menar är förknippade med dispergeringsmetoden som jag gör den här jämförelsen.

Vi skall naturligtvis fortsätta med forskningsinsatser och andra insatser för att i första hand få till stånd konstruktioner som gör det lättare för oss att i framtiden använda mekanisk upptagning, för det är i detta sammanhang den bästa lösningen. Men vi kommer nog aldrig fram till en situation där vi helt kan utesluta användningen av dispergering, därför att det beror helt enkelt å ena sidan på de förutsättningar under vilka oljeutsläppen inträffar och å andra sidan på de risker man löper om man inte är beredd att göra ett snabbt ingripande i en situation där t. ex. oljan har fått en sådan spridning på vattnet att man omöjligen kan klara bekämpningen genom att ta den med mekaniska hjälpmedel.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Låt mig först tacka civilministern för den positiva andan i hans svar. Min interpellation är framställd i samma syfte, även om den kan låta litet hård i tonen. Det blir ibland så när man slåss för en sak som man tror på och som man anser angelägen.

Först: Var hämtar man information? Jag har naturligtvis hämtat information också via de officiella kanalerna, men jag tror att pressen beträffande den beredskapssituation som vi verkligen har är en utom-

Måndagen den
14 maj 1973

*Ang. utnyttjandet
av anslagna medel
för oljebekämp-
ning till sjöss*

ordentlig informationskälla. Det är klart att den går till överdrift då och då, men det är alldeles uppenbart att en hel del av de redovisningar som kommit fram via pressen har, när man kontrollerat dem genom intervjuer och annat, visat sig vara relevanta.

Det är litet tråkigt att få höra att exempelvis vid två godvädersolyckor har ingenting eller bara litet av olja tagits upp. I ena fallet gällde det den grekiska tanken som strandade utanför Gotland och släppte ut en hel del olja – där tog man över huvud taget inte upp någonting av oljan. Vid en annan olycka, Tärnsjöolyckan, kom det ut ungefär 300 ton olja. Av denna olja lyckades man, då man under tiden 7–15 januari i år arbetade med upptagningen, inte samla upp ens 10 procent; resten hamnade på stranden.

Detta måste vara ett klart belägg för att tullen i dag inte förfogar över materiel och inte har en beredskap som gör att man kan klara ens så förhållandevis små utsläpp.

Dispergeringsmetoden har jag inte gått in på här i dag – den diskuterade vi väldigt ingående förra gången. Jag har med avsikt lämnat den åt sidan, därför att jag delar civilministerns uppfattning att vi i dag i vissa situationer är tvingade att använda sådana metoder, i avsaknad av möjligheten till mekanisk upptagning som vi båda anser att man skall sträva mot. Men vad jag är rädd för är att tullverket av låt mig säga något slags självhåvdelsdrift är intresserat av att bygga upp en egen stor organisation för oljebekämpningen. Där tror jag att man i princip är inne på fel väg. Som jag ser det skall tullen i stället bara skaffa sig en organisation som tillhandahåller materiel och som tillhandahåller ledning av de resurser man sätter in. Men resurserna skall i stort sett finnas ute på olika ställen, och de skall handlas av yrkesfolket, fiskarna. Den vägen tror jag är både den billigaste och den vettigaste. På samma sätt gör vi t. ex. när det gäller snöröjningen i Göteborg – vi har en mycket liten stab fast anställda som administrerar det hela, och därutöver faller vi tillbaka på 300 åkare och jordbrukare. Vi kan göra ett stort pådrag när det verkligen behövs, men däremellan har vi inga eller mycket små kostnader.

Enligt mitt förmenande har tullen använt en oproportionerligt stor andel av anslaget till anskaffning av fartyg, som är dyra att hålla och administrera om man också inte använder dem en enda dag. Våra fiskare har gott om väl utrustade fartyg, som med mycket låg beredskapsersättning skulle kunna ställas till tullens förfogande och som man inte behöver betala några höga driftkostnader för annat än i det läge då de verkligen behöver användas. Fördelen med det systemet är att man då är garanterad att snabbt kunna sätta in resurserna på aktuellt ställe. Det blir inga långa förflyttningar. Våra fiskare hittar mycket snabbt i sina egna farvatten och har goda kommunikationsmedel ombord. I dag har nästan varje fiskebåt t. ex. kommunikationsradio. Dessutom är fiskaren yrkeskunnig sjöman och vet hur han skall bete sig i farvattnen, och han har också personligen intresse av att få oljan upptagen i all möjlig mån, eftersom det är en förutsättning för att hans egen inkomst i framtiden skall bli bra. Den är ju beroende på att inte fiskens fortplantningsområden blir nedsmutsade med olja.

Måndagen den
14 maj 1973*Ang. utnyttjandet
av anslagna medel
för oljebekämp-
ning till sjöss*

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Först några ord om ett av de exempel som herr Torwald tog upp, nämligen Tärnsjöfallet. Väderleksförhållandena kan ju bli sådana – t. ex. vid dimma – att man inte ens med den bästa beredskap kan klara uppgifterna på ett sätt som beredskapen i och för sig skulle ge förutsättningar för.

Vad sedan tullverkets självhåvdsedrift beträffar är ju hela uppläggningsen av vår beredskapsorganisation ett försök att i första hand samordna och utnyttja befinliga resurser på olika områden. Herr Torwald kan själv konstatera det, om han studerar vår beredskapsplanläggning. Av den framgår att det är fråga om att samordna befinliga resurser. Men därutöver behöver vi speciell komplettering för att nå den effektivare beredskap som herr Torwald också är ute efter. Där har herr Torwald liksom jag konstaterat att vi i första hand bör sikta på att i framtiden använda mekaniska upptagningsmetoder. Men där säger herr Torwald att den saken borde kunna överlätas åt våra fiskare att klara upp. När man har konstaterat ett oljeutsläpp borde tullverket kunna ta kontakt med fiskarna, som då kan fara ut med sina båtar och klara upp hela situationen, säger herr Torwald. Men för det första kan ju fiskarna inte ligga till pass som en oljeskyddsberedskap, och för det andra kan vi väl inte utrusta varje fiskebåt med just de anordningar som är nödvändiga för att kunna tillämpa mekanisk oljeupptagning. Det är väl riktigare att vi utrustar det begränsade antal fartyg, som är nödvändiga för den uppgiften, med sådana anordningar. Och därför har vi bl. a. byggt om vissa äldre fartyg för att de med denna kompletterade utrustning skall kunna utföra dessa speciella uppgifter. Vi kan ju inte ha hela fiskeflottan utrustad för den saken. Det är omöjligt.

Där tror jag alltså att herr Torwald trots allt får tänka om. I likhet med mig eftersträvar ju herr Torwald en effektiv organisation, och då får han kanske glädjas med mig åt att vi har haft råd att utrusta en del fartyg för dessa uppgifter, och herr Torwald kanske också får hålla med om att vi får fortsätta att göra på samma sätt i framtiden för att organisationen skall bli så bra som möjligt.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Låt mig till att börja med klarlägga att de här anordningarna inte ständigt skall vara hängande på dessa båtar. Meningen är att de enkla anordningar som redan provats – med ganska gott resultat – skall kunna hängas på en båt vid behov. Lika litet som en jordbrukstraktor kör runt hela året med en snöplog skall en fiskebåt köra runt med en uppsamlingsanordning som kanske möjligen skulle behöva användas vart tredje eller vart fjärde år, utan anordningen skall finnas i hamn. Gångtiden från fiskarnas normala fiskeplatser in till hamn är kanske en eller två timmar, medan man för ett specialfartyg skulle få gångtider på kanske 15 eller i bästa fall 10 – timmar. Utrustningen skall ligga i den aktuella fiskehamnen och båtar som ligger och fiskar i närheten får vara beredda att växelvis gå hem efter larm från tullen.

Vad gäller insatserna av pengar vill jag bara belysa att man – enligt de informationer som jag har fått, som tycks stämma något så när – under

Måndagen den
14 maj 1973

*Ang. brandklass-
ningen av dörrar
med sjutillhållar-
läs, m. m.*

tiden från 1 juli 1970 fram till utgången av 1972 har disponerat i runt tal 8 miljoner kronor. Sedan har tydligen ytterligare en del via AMS, som jag inte var informerad om. Av dessa 8 miljoner kronor har 5 miljoner använts för fartygsanskaffning och därmed sammanhängande saker. Däremot har utomordentligt lite pengar använts för att anskaffa länsor o. d., som dock är en grundförutsättning för att man över huvud taget skall kunna ta upp någon olja. Man måste ha möjlighet att begränsa oljan, så att den inte snabbt driver in mot kust och annat.

Företrädarna för tullverket sade att man inte hade särskilt mycket länsor och att det var för dyrbart. Man har alltså koncentrerat sig på att skaffa båtar och specialutrustning, men grundmaterialet — länsor och en enkel upptagningsapparat — har man ännu inte lyckats få fram. Men det finns länsor att få tag i, och man borde redan ha skaffat dem enligt min uppfattning.

Jag har senast i dag varit i kontakt med Göteborgs hamn och fått bekräftat att man i varje fall där nu har anskaffat de länsor som behövs inom hamnområdet. Det är den ansvariga hamnmyndigheten som svarar för oljebereidskapen inom hamnområdet, under det att tullverket svarar för den utanför hamnen. Jag tycker att tullverket alltför mycket har koncentrerat sig på anskaffning av båtar och därmed sammanhängande utrustning och alltför litet på länsor och upptagningsanordningar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Ang. brandklassningen av dörrar med sjutillhållarläs, m. m.

Herr civilministern LUNDKVIST erhöi ordet för att besvara herr Söderströms (m) den 6 april framställda interpellation, nr 75, och anförde:

Herr talman! Herr Söderström har frågat mig om jag anser att installation av sjutillhållarläs i dörrar strider mot byggnadslagens bestämmelser om brandklassning och utrymning samt, om så är fallet, vilka åtgärder jag avser att vidtaga.

Statens planverk har i föreskrifter, råd och anvisningar till byggnadsstadgan (Svensk Byggnorm) angivit metoder för klassificering ur brandskyddssynpunkt av byggnadsdetaljer. Klassificering av en dörrtyp omfattar inte endast själva dörren utan även dess tillbehör, såsom karm, gångjärn och läs, som dörren skall vara försedd med vid provningen. Härvid finns inte några principiella hinder mot användning av sjutillhållarläs för bostadslägenheter och fritidshus.

Möjligheterna till utrymning vid brand eller annat nödläge kan äventyras om dörren inte kan öppnas från insidan utan nyckel, vilket är fallet om sjutillhållarläs används. Utrymningsmöjligheterna är av betydelse, inte så mycket i fråga om bostäder som i mera offentliga miljöer, t. ex. butiker och varuhus, där särskilda anspråk måste ställas på snabb utrymning. De problem som kan uppstå i detta sammanhang är sedan någon tid föremål för utredning i samverkan mellan planverket och försäkringsbranschen. Resultat torde kunna väntas senast i samband med

Måndagen den
14 maj 1973*Ang. brandklass-
ningen av dörrar
med sjutillhållar-
lås, m. m.*

nästa utgåva av Svensk Byggnorm. Jag kan tillägga att planverket samverkar även med polisen i dessa frågor.

Jag vill också erinra om att den s. k. lösutredningen, som tillsattes i höstas, skall överväga nödvändiga åtgärder för att få fram säkra lås och andra skyddsanordningar i anslutning härtill. Vidare skall utredningen överväga, om det för att stärka konsumentskyddet är angeläget med någon form av auktorisation eller annan prövning av de yrkesutövare som arbetar inom detta område. Utredningen prövar också huruvida byggnadstekniska föreskrifter angående inbrottsförebyggande åtgärder bör utfärdas.

Sammanfattningsvis förhåller det sig alltså så att installation av sjutillhållarlås i dörrar till bostadslägenheter och fritidshus inte strider mot gällande bestämmelser för brandklassificering och utrymning. Jag förutsätter att de problem, som berörts i interpellationen, kommer att behandlas av de pågående utredningarna.

Herr SÖDERSTRÖM (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka civilministern för svaret på min interpellation.

Vi rör oss när det gäller denna fråga inte med ett politiskt problem, vilket kan anses vara anmärkningsvärt för att vara i riksdagen. I stället är detta en brandteknisk och försäkringsteknisk fråga, som dock är beroende av hur gällande bestämmelser tillämpas.

Det är kanske på sin plats att först klargöra vissa definitioner enligt gällande byggnadsstadga.

Vid den klassificering ur brandskyddssynpunkt av byggnadsdetaljer som sker utrones de olika materialens motståndskraft mot brand. Man skiljer då på obrännbart material och brännbart material. I 37 kap. – som gäller generellt för brand – finns en tabell, 37:22, där det anges vilka material som skall användas i olika byggnadsdelar, t. ex. trappor, dörrar, kanaler m. m., för att gällande normer skall uppfyllas.

En dörr kan ges beteckningen A 60, varmed anges att den skall vara utförd av obrännbart material, som innan det blir så hett att brand kan spridas vidare, skall vara motståndskraftigt i minst 60 minuter. Beteckningen B 30 avser material som är brännbart, men det skall dock vara motståndskraftigt i minst 30 minuter.

Klassificeringen gäller således materialet, ej hur t. ex. en dörr öppnas. När det däremot gäller skydd mot brandspridning samt utrymningsmöjligheter finns bestämmelser, vilka mera i detalj anger exempelvis öppnings- och stängningsmöjligheter. Sålunda regleras kraven på fönster och dörrar i brandmurar i 37:26, och när det gäller utrymning föreskrives i 37:321 att "utrymningsväg anordnas så att fickor eller återvändsgångar inte uppkommer, där personer kan inneslutas eller skadas vid brand eller panik".

För dörrar i sådan utrymningsväg fastställs i 37:325 gällande bostads- och kontorslägenhet i byggnad – att de skall utföras självstängande men ej får vara läsbara. Om det endast rör sig om en kontorsbyggnad fastställs i 75:15 att dörren får utföras läsbar men skall kunna öppnas inifrån utan nyckel. Enligt min uppfattning sätts dessa

Måndagen den
14 maj 1973

*Ang. brandklass-
ningen av dörrar
med sjutillhållar-
lås, m. m.*

bestämmelser helt ur funktion om ett sjutillhållarlås inmonteras.

Enligt de nya låsbestämmelser som gäller för hemförsäkringar skall alla ytterdörrar vara låsta med godkända sjutillhållarlås. Utåtgående dörrar skall dessutom vara stiftade eller försedda med tappbarande gångjärn. Fönster skall vara försett med godkänd hävarmsregel med lås.

Ur polisens och försäkringsbolagens synpunkt är såväl sjutillhållarlåset som stiftningen och hävarmsregeln tillkomna för att försvåra för obehöriga att ta sig in i exempelvis en lägenhet. Men svårigheterna kan bli lika stora för den som på grund av inträffad brand e. d. snabbt måste ta sig ut ur samma lägenhet.

Statsrådet sammanfattar sitt svar med att installationen av sjutillhållarlås inte strider mot gällande bestämmelser. Men jag vågar påstå att det beror på ett missförstånd att statsrådet kommit till denna slutsats. Inledningsvis står det i svaret: "Statens planverk har i föreskrifter, råd och anvisningar till byggnadsstadgan (Svensk Byggnorm) angivit metoder för klassificering ur brandskyddssynpunkt av byggnadsdetaljer. Klassificering av en dörrtyp omfattar inte endast själva dörren utan även dess tillbehör, såsom karm, gångjärn och lås, som dörren skall vara försedd med vid provningen. Härvid finns inte några principiella hinder mot användning av sjutillhållarlås" – där har det kommit tillägg sedan . . . "för bostadslägenheter och fritidshus."

Detta är riktigt under förutsättning att en på så sätt brandklassad dörr – försedd med sjutillhållarlås – inte insätts i en brandgata eller i en utrymningsväg. Sker detta, står det i strid mot gällande bestämmelser.

Vid förfrågan hos planverkets tekniska byrå medgavs att de farhågor som föranlett denna interpellation är välgrundade och berättigade. Detta har helt enkelt inte observerats. Planverket hänvisade även till statens provningsanstalt. Där bekräftades att man inte haft något sådant fall uppe till behandling.

Man tycks således dela den uppfattning som statsrådet givit uttryck åt i svaret, där det sägs: "Möjligheterna till utrymning vid brand eller annat nödläge kan äventyras om dörren inte kan öppnas från insidan utan nyckel, vilket är fallet om sjutillhållarlås används." Ja, så är det tyvärr, och möjligheterna till utrymning inte bara äventyras, utan de strider också mot bestämmelserna.

Byggnadsstadgan är entydig i bestämmelsen, att man måste kunna öppna en dörr från insidan utan nyckel, medan principen för sjutillhållarlåset bygger på att man måste ha tillgång till nyckel för att kunna öppna dörren. Därför kan jag inte dela statsrådets slutsats om sjutillhållarlåset, utan jag anser fortfarande att detta står i konflikt med byggnadsstadgan. Därigenom kan ju en lägenhetsinnehavare indirekt bli lagbrytare, och något sådant bör vi väl inte medverka till.

Beträffande utrymningsfrågan anser statsrådet att dess betydelse inte är lika stor när det gäller bostäder som när det gäller offentliga lokaler. Är inte det ganska tveksamt? Dels har vi mångdubbelt fler bostadslägenheter än offentliga lokaler, dels torde brandsyn inte alls förekomma i så stor omfattning för bostäder som för offentliga lokaler. Om en brand inträffar, uppstår omedelbart risker för person-, brand- och vattenskador. Kan då inte utrymningsvägarna forceras, uppstår lätt panik, vilket både

försvårar räddningsarbetet utifrån och medverkar till instängning.

Nödöppning av dörrar, som brandförsvaret ofta måste företa, blir avsevärt svårare ... nyinstallerade larmanordningar, som bl. a. finns på pensionärshem, sätts ur funktion, eftersom de bygger på huvudnyckel-systemet och genom att huvudnyckelsystemet inte kan användas försvåras och fördyras fastighetsförvaltningen. Det blir slutligen mycket dyrbart att låsa ut sig, speciellt om dörrarna är stiftade.

En brandolycka kan ju när som helst inträffa. Det är då en klen tröst för dem som drabbas att det sitter en utredning och arbetar med dessa problem. När man nu har kännedom om den konfliktsituation som är för handen, borde man väl, i avvaktan på utredningsresultatet, utfärda tillfälliga föreskrifter, varvid hänsyn kunde tas till utrymningsmöjligheterna.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag har hämtat underlaget för mitt svar från planverket. Det är självklart att det kan finnas enskilda detaljer som man inte ens i planverket har observerat, men den utredning som sysslar med dessa frågor får naturligtvis se på de enskildheter som herr Söderström har talat om.

När det gäller utrymningsbehovet är naturligtvis möjligheten att komma ut ur en lägenhet i händelse av brand lika angelägen som möjligheten att komma ut ur offentliga lokaler, men det är självklart att situationen är något annorlunda när det gäller att utrymma en offentlig lokal än den är vid utrymning av en lägenhet. Jag föreställer mig att det är här som man ändå ser de principiella olikheterna i möjligheterna att använda sjutillhållarläs.

Jag har som sagt grundat mitt svar på de uppgifter jag fått från planverket och som innebär att det inte skall strida mot bestämmelserna att använda sådana låstyper för bostadslägenheter och fritidshus. Det pågår här ett nära samarbete mellan olika myndigheter: polisen, planverket och även brandförsäkringsföretagen. Jag är emellertid själv angelägen om, med hänsyn tagen till det förhållande som herr Söderström har påpekat, att närmare höra efter, om man behöver tillgripa någon extraordinär åtgärd medan man försöker klara ut hur man definitivt skall ha det i de här avseendena.

Herr SÖDERSTRÖM (m):

Herr talman! Jag tackar för det löftet.

Jag har ingen negativ avsikt med min interpellation – den är ingen anklagelse, och jag vill inte komma åt vare sig polisen eller försäkringsbolagen. Jag har tvärtom den uppfattningen att bägge de parterna har handlat uteslutande med positiva syften och föreslagit åtgärden för att kunna möta den alltmer ökande brottsligheten. Men jag har blivit informerad från byggnadssakkunnigt håll om att det uppstår icke önskvärda konsekvenser, och då anser jag att man på ett så tidigt stadium som möjligt bör försöka få klarhet i sambandet mellan gällande bestämmelser och vidtagna åtgärder.

Polisen skriver i den broschyr som den har givit ut, att man gör klokt i

Nr 86

Måndagen den
14 maj 1973

Ang. brandklassningen av dörrar med sjutillhållarlås, m. m.

Måndagen den
14 maj 1973

Ang. den kommunala bedömningen av glesbebyggelseutvecklingen

att som komplettering montera in sjutillhållarlåset, eftersom det i utlåst läge har en 20 millimeter lång regelkolv som kan påverkas endast med nyckel. Försäkringsbolagen har tillsammans med polisen utfärdat rekommendationen att använda låset och även utfärdat nya bestämmelser om hemförsäkring. Men gör man så klokt i att följa rådet när, kanske på grund av något förbiseende, kontakt på ett tidigt stadium inte har tagits med planverket? Nu har man tydligen fått den kontakten genom den sittande utredningen.

Man skall heller inte förbise den omständigheten att för den enskilde lägenhetsinnehavaren innebär installationen av låset en kostnad på 400 à 500 kronor. Om installationen inte följer lagens bestämmelser är ju pengarna bortkastade.

Det yttrande som statsrådet senast fällde ger mig anledning förmoda att vi är överens om att klarhet bör skapas i den här frågan och att den klarheten mycket snart kan skapas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Ang. den kommunala bedömningen av glesbebyggelseutvecklingen

Herr civilministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Grebäcks (c) den 12 april framställda interpellation, nr 80, och anförde:

Herr talman! Herr Grebäck har frågat mig vilka ytterligare åtgärder som har planerats för att underlätta genomförandet av enkla, översiktliga kommunala bedömningar av glesbebyggelsens lämplighet.

Kommunerna har genom viktiga beslut vid de två senaste årens riksdagar ställts inför vidgade uppgifter och fått ökat ansvar när det gäller den översiktliga fysiska planeringen. Besluten har också inneburit ökade möjligheter för kommunerna att bedriva en långsiktig markanvändningsplanering och att genomföra de i planeringen fastlagda riktlinjerna. Särskild betydelse i detta hänseende har beslutet vid 1972 års riksdag, som innebar bl. a. dels att den fysiska riksplaneringens första etapp i stor utsträckning skall fullföljas inom ramen för en kommunal översiktlig planering, dels att all bebyggelse skall föregås av någon form av planmässiga överväganden.

Riksdagens beslut har följts av anvisningar från Kungl. Maj:t. Dessa anvisningar koncentreras främst på vad som hänger samman med den speciella och tidsbestämda uppgiften att fullfölja den fysiska riksplaneringen. Anknypningen till kommunernas uppgifter i samband med den allmänna planeringen av bebyggelsen har emellertid också tagits upp, även om det – som jag strax skall återkomma till – ankommer på statens planverk att ge anvisningar för denna mera generella verksamhet.

Kungl. Maj:ts anvisningar för den fysiska riksplaneringens fullföljande har utfärdats efter samråd med Svenska kommunförbundet. Civilutskottet har nyligen uttalat att den tidsplan och de riktlinjer som gäller för detta arbete tillmötesgår även mycket högt ställda anspråk när det gäller kommunernas möjlighet att på ett tidigt stadium delta i det fortsatta riksplanearbetet.

Måndagen den
14 maj 1973

Ang. den kommunala bedömningen av glesbebyggelseutvecklingen

I samband med utfärdandet av anvisningarna har civildepartementet ordnat informationskonferenser för länsstyrelserna. Statens planverk och Svenska kommunförbundet har vid konferenser i varje län informerat kommunerna om anvisningarna och deras tillämpning.

Informationen till kommunerna angående deras uppgifter i samband med bebyggelseplaneringen tillmättes stor vikt vid de länskonferenser som jag nyss nämnde och i det konferensmaterial som planverket och Kommunförbundet tagit fram. Planverket bedriver anvisningsarbetet inom detta område med hög prioritet. Verket anser det nödvändigt att göra detta i kontakt med den praktiska verkligheten i ett antal kommuner. I vissa av dessa har man hunnit långt med de aktuella bedömningarna. Bl. a. Storumans kommun och Linköpings kommun har sålunda utarbetat utkast till enkla översiktsplaner för den spridda bebyggelsen. Planverket anser sig böra utnyttja erfarenheter av denna planering i anvisningsarbetet.

Planverket avser att under hösten i en rapport sammanfatta erfarenheterna från vissa försökskommuner som vägledning för motsvarande arbete i andra kommuner. Erfarenheterna kommer vidare att utvecklas i den av planverket till våren 1974 aviserade rapporten om vidgad generalplanering som särskilt kommer att inriktas på planeringsfrågor på landsbygden.

För att motverka missförstånd av den grundläggande typ som berörs i interpellationen avser planverket att i en skrivelse till landets alla kommuner redan till sommaren sammanfatta gällande regler och verkets syn på den kommunala handläggningen av glesbebyggelsefrågorna. Planverket kommer därvid att understryka att sakprövning av byggnadslovsärenden avseende glesbebyggelse skall ske även i sådana fall då översiktliga bedömningar ännu inte utarbetats. Bara om det därvid klarläggs att det råder osäkerhet beträffande lämplig markanvändning torde det finnas skäl att avvakta en samlad översiktlig bedömning.

Efter förra årets riksdagsbeslut, civilutskottets uttalanden och regeringens åtgärder kan det inte råda någon tvetsamhet om statsmakternas principiella inställning till behovet av och formerna för en planmässig bedömning av all bebyggelse. Bl. a. har jag själv vid flera tillfällen i anslutning till interpellationer i riksdagen haft anledning att klarlägga regeringens ståndpunkt.

Det är naturligt om kommunerna känner en viss osäkerhet inför de många nya planeringsuppgifterna. Jag är emellertid övertygad om att den osäkerhet som kan råda i stor utsträckning skall kunna bringas ur världen genom de åtgärder av statens planverk som jag nyss har nämnt och genom de fortlöpande överläggningar mellan kommunerna och länsstyrelserna som ingår som ett led i riksplaneringens fullföljande. Några ytterligare särskilda insatser krävs enligt min mening inte för närvarande. Vad som behövs sedan planverket fullföljt sina planerade åtgärder torde knappast vara ytterligare anvisningar utan snarare tid för diskussion och överväganden inom kommunerna och mellan kommunerna och de statliga myndigheterna. Svenska kommunförbundets informationsverksamhet är givetvis av stort värde i detta sammanhang.

Måndagen den
14 maj 1973

Ang. den kommunala bedömningen av glesbebyggelseutvecklingen

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Jag tackar civilministern för svaret på min interpellation. Min avsikt med interpellationen var att från civilministern få ett klarläggande besked hur statsrådet menar att det fortsatta fysiska planeringsarbetet skall bedrivas och inte minst hur den kommunala handläggningen av glesbebyggelsefrågorna skall ske. Detta besked har jag nu fått – ett besked som jag är helt tillfredsställd med.

Den informationsverksamhet som pågått och pågår och där representanter för berörda myndigheter och kommuner deltagit och deltar har varit och är utomordentligt värdefull. Jag tror också liksom statsrådet att sedan planverket fullföljt sina planerade åtgärder och sedan klargörande anvisningar för handläggningen av frågor, som sammanhänger med hur den spridda bebyggelsen skall genomföras, blivit utarbetade, är det angeläget att fortsatta överläggningar och överväganden kommer till stånd inom kommunerna och mellan kommunerna och de statliga myndigheterna.

Jag tror och hoppas att civilministerns svar på min interpellation skall ge berörda parter en god vägledning för hur det fortsatta planeringsarbetet skall bedrivas för att sedan undan för undan omsättas i praktisk handling utan betungande inslag av formalism och utan onödigt långdragen handläggning av bebyggelsefrågorna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Föredrogs, men bordlades åter finansutskottets betänkanden nr 24–27, skatteutskottets betänkanden nr 30, 31, 33, 34 och 36, utrikesutskottets betänkanden nr 4–11, försvarsutskottets betänkanden nr 16 och 17, socialförsäkringsutskottets betänkande nr 21, utbildningsutskottets betänkande nr 31, trafikutskottets betänkande nr 13, näringsutskottets betänkanden nr 49–51, inrikesutskottets betänkanden nr 18–21 samt civilutskottets betänkande nr 22.

§ 13 Herr förste vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle bland två gånger bordlagda ärenden näringsutskottets betänkanden nr 49–51 uppföras främst samt försvarsutskottets betänkanden nr 16 och 17, socialförsäkringsutskottets betänkande nr 21, skatteutskottets betänkande nr 30 och inrikesutskottets betänkande nr 19 i nu angiven ordning sättas sist.

§ 14 Anmälades och bordlades socialförsäkringsutskottets betänkande nr 19 i anledning av propositionen 1973:47 angående förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m. m., jämte motioner.

§ 15 Kammaren åtskildes kl. 14.15.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert